

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2022

Ο ρόλος της νεολαίας στη Δίκαιη Μετάβαση: Η περίπτωση της Δυτικής Μακεδονίας

Ο ρόλος της Νεολαίας στη Δίκαιη Μετάβαση: Η περίπτωση της Δυτικής Μακεδονίας

Κείμενο:

Ιωάννα Θεοδοσίου, Συνεργάτιδα πολιτικής, The Green Tank
Όθων Καμινιάρης, Ερευνητής πολιτικής, The Green Tank

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Πάυλος Παυλίδης

Για αναφορά:

The Green Tank 2022. «Ο ρόλος της Νεολαίας στη Δίκαιη Μετάβαση: Η περίπτωση της Δυτικής Μακεδονίας»

Copyright © The Green Tank, 2022

Λεωφ. Βασ. Σοφίας 50, Αθήνα 11528
Τ. 210 7233384

<https://thegreentank.gr>

Email: info@thegreentank.gr

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	2
Δημογραφικά στοιχεία Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας	3
<i>Γεωγραφία-Πληθυσμός.....</i>	3
<i>Απασχόληση</i>	5
<i>Εκπαίδευση</i>	9
<i>Φυγή των νέων</i>	10
Πλαίσιο πολιτικής για τη νεολαία	12
<i>Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη Νεολαία</i>	12
<i>Εθνική Στρατηγική για τη Νεολαία.....</i>	13
Πλαίσιο πολιτικής για τη Δίκαιη Μετάβαση	14
<i>Μηχανισμός Δίκαιης Μετάβασης.....</i>	14
<i>Η Δίκαιη Μετάβαση στην Ελλάδα.....</i>	16
Η νεολαία στον μηχανισμό διακυβέρνησης της Δίκαιης Μετάβασης	18
<i>Η συμμετοχή της νεολαίας στη Δίκαιη Μετάβαση στην Ευρώπη</i>	19
<i>Η συμμετοχή της νεολαίας στη Δίκαιη Μετάβαση στην Ελλάδα</i>	21
Η νεολαία στα χρηματοδοτικά προγράμματα.....	23
<i>Ειδικό Μεταβατικό Πρόγραμμα Δίκαιης Μετάβασης 2020- 2023</i>	24
<i>ΕΣΔΙΜ και ΠΔΑΜ 2021-2027.....</i>	27
<i>ΕΣΠΑ 2021- 2027</i>	27
<i>Πρόγραμμα Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας 2021-2027.....</i>	28
<i>Τομεακά προγράμματα</i>	29
<i>Προγράμματα και δομές ΟΑΕΔ</i>	30
<i>Προγράμματα πρωτογενούς τομέα</i>	30
Συμπεράσματα και προτάσεις πολιτικής	32
<i>Προτάσεις προς τις εθνικές, περιφερειακές και δημοτικές αρχές.....</i>	32
<i>Τι μπορούν να κάνουν οι νέοι/ες;</i>	33

Εισαγωγή

Η σημασία της συμπερίληψης των νέων στις πολιτικές διαδικασίες, τις αποφάσεις και τους θεσμούς που επηρεάζουν τη ζωή και το μέλλον τους αποτελεί αναγκαιότητα, η οποία μάλιστα αναγνωρίζεται κι από τον ΟΗΕ. Οι νέοι αποτελούν έναν μείζονα ανθρώπινο πόρο για την ανάπτυξη και δρώντες-κλειδί για την κοινωνική αλλαγή, την οικονομική ανάπτυξη και την τεχνολογική πρόοδο¹.

Καθώς η Δίκαιη Μετάβαση βρίσκεται σε εξέλιξη σε Ευρώπη και Ελλάδα, με τα Εδαφικά Σχέδια Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΕΣΔΙΜ) να βρίσκονται σε διάφορες φάσεις κατάρτισης, αξιολόγησης και έγκρισης, εγείρεται ένα σημαντικό ζήτημα, αυτό του ρόλου και της συμμετοχής της νεολαίας. Πρόκειται για ένα θέμα που έχει αναδειχθεί τόσο κεντρικά από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, όσο και τοπικά, στα κράτη μέλη.

Ειδικότερα, οι νέοι ηλικίας 15-29 ετών, είναι η γενιά αυτή που θα κληθεί όχι μόνο να εφαρμόσει τον σχεδιασμό της Δίκαιης Μετάβασης που βρίσκεται ακόμα σε εξέλιξη σε ορισμένα κράτη της Ευρώπης, ενώ σε άλλα ήδη ολοκληρώνεται, αλλά κυρίως να ζήσει στις πρώην λιγνιτικές περιοχές και στο περιβάλλον που θα διαμορφωθεί από τις αποφάσεις που λαμβάνονται σήμερα. Ως εκ τούτου, η νεολαία πρέπει να κατέχει ενεργό και θεσμικά κατοχυρωμένο ρόλο σε όλες τις φάσεις της Δίκαιης Μετάβασης, από τον σχεδιασμό έως την υλοποίηση και την παρακολούθηση.

Η μέχρι σήμερα εμπειρία σε Ευρώπη και Ελλάδα από την κατάρτιση των ΕΣΔΙΜ έχει αναδείξει ένα σημαντικό έλλειμμα συμμετοχής των νέων στη Δίκαιη Μετάβαση. Στην πλειονότητα των κρατών μελών, όπως και στην Ελλάδα, η νεολαία είναι απύσχα από τον δημόσιο διάλογο και τον σχεδιασμό της μετάβασης. Αυτό έχει ως άμεση συνέπεια οι νέοι των λιγνιτικών περιοχών να μην έχουν λόγο για το μέλλον τους και για τις αποφάσεις που επηρεάζουν καθοριστικά τη ζωή τους. Ο σχεδιασμός που έχει ήδη αποφασιστεί παραμένει άγνωστος σε αυτούς, γεγονός που θέτει σε κίνδυνο την εφαρμογή του αλλά και την επιτυχία της μετάβασης καθεαυτής.

Η παρούσα μελέτη εστιάζει στον ρόλο της νεολαίας στη Δίκαιη Μετάβαση στην περιοχή της Δυτικής Μακεδονίας, τη μεγαλύτερη λιγνιτική περιοχή της Ελλάδας. Παρουσιάζονται τα τελευταία διαθέσιμα δημογραφικά στοιχεία για την περιοχή και τα χαρακτηριστικά της νεολαίας στη Δυτική Μακεδονία, οι τρέχουσες πολιτικές για τη νεολαία και τη Δίκαιη Μετάβαση σε Ευρώπη και Ελλάδα, οι διαθέσιμοι πόροι για τις πολιτικές που αφορούν τη νεολαία και τη μετάβαση στην τρέχουσα προγραμματική περίοδο, καθώς και ο ρόλος (ή μη) της νεολαίας στον μηχανισμό διακυβέρνησης της μετάβασης σε Ελλάδα και Ευρώπη. Τέλος, καταλήγει σε προτάσεις πολιτικής για την καλύτερη και αποτελεσματικότερη συμμετοχή της νεολαίας στη Δίκαιη Μετάβαση των λιγνιτικών περιοχών.

¹ United Nations Society and Decision Making Factsheets, "Youth Participation Factsheet", <https://bit.ly/3PHrTe9>

Δημογραφικά στοιχεία Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας

Η αποτύπωση των βασικών μεγεθών της Δυτικής Μακεδονίας που ακολουθεί είναι απαραίτητη για την κατανόηση του μεγέθους της πρόκλησης που αντιμετωπίζει η Περιφέρεια, και δη οι νέοι της, για τη μεταστροφή του οικονομικού μοντέλου της περιοχής προς μια βιώσιμη κατεύθυνση με έναν κοινωνικά δίκαιο τρόπο. Ειδικότερα, δείκτες όπως ο πληθυσμός, η απασχόληση και η εκπαίδευση συνθέτουν την παλαιότερη και σύγχρονη εικόνα της περιοχής, συμβάλλοντας έτσι στον προσδιορισμό του σημείου εκκίνησης της μετάβασης, αλλά και μεταγενέστερα στην παρακολούθηση της προόδου της πορείας της. Για την περαιτέρω κατανόηση της πρόκλησης, γίνεται αντιπαραβολή της Δυτικής Μακεδονίας με τις υπόλοιπες 95 ανθρακικές Περιφέρειες της ΕΕ27, όπου εξορύσσεται ή καίγεται (ή και τα δύο) λιγνίτης ή λιθάνθρακας.

Γεωγραφία-Πληθυσμός

Η Δυτική Μακεδονία βρίσκεται στα βορειοδυτικά της Ελλάδας και είναι η μόνη περικλειστή Περιφέρεια της χώρας, συνορεύοντας με την Αλβανία στα δυτικά και τη Βόρεια Μακεδονία στα βόρεια. Εκτεινόμενη σε 9451 km², είναι μια από τις μικρότερες Περιφέρειες της χώρας, καταλαμβάνοντας μόλις το 7,16% της συνολικής έκτασής της². Αποτελείται από τέσσερις Περιφερειακές Ενότητες, τα Γρεβενά, την Καστοριά, την Κοζάνη και τη Φλώρινα και 13 δήμους, που καλύπτουν αστικές και αγροτικές περιοχές³.

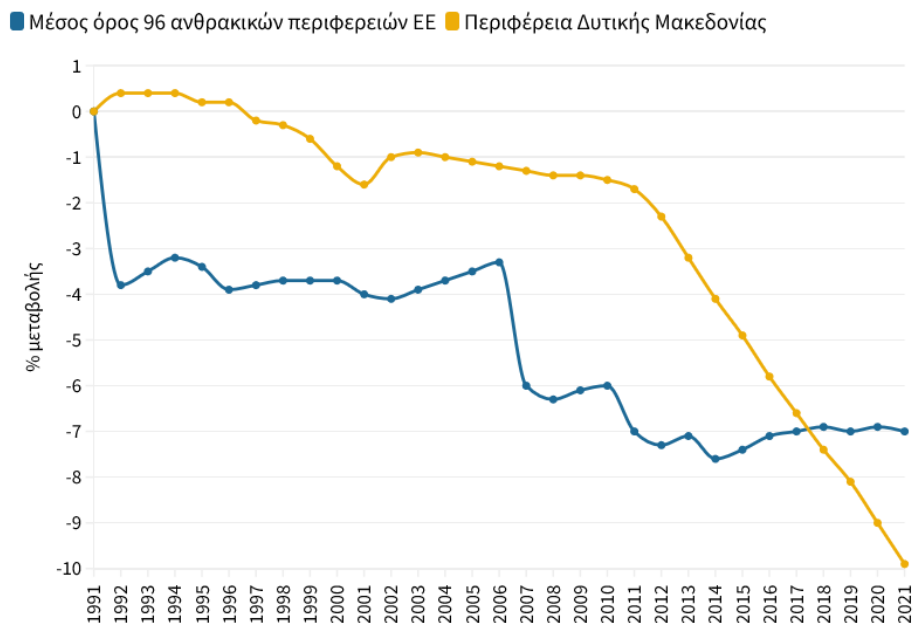
Πληθυσμιακά, η Δυτική Μακεδονία είναι η τρίτη μικρότερη Περιφέρεια της Ελλάδας, μετά τα Ιόνια νησιά και το Βόρειο Αιγαίο, ενώ η μεγαλύτερη και πιο πολυπληθής της πόλη είναι η Κοζάνη, με πληθυσμό 137.201 κατοίκους, και ακολουθούν η Καστοριά με 46.048, η Φλώρινα με 45.162, και τα Γρεβενά με 26.645⁴. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, το 2021 στην Περιφέρεια κατοικούσαν συνολικά 262.052 άτομα, σε αντίθεση με τις 290.700 που ζούσαν το 1991 στην περιοχή, μέγεθος που σήμερα την κατατάσσει ως τη μικρότερη μη νησιωτική ή υπεράκτια Περιφέρεια της ΕΕ⁵. Βάσει των αριθμών αυτών, έχει σημειωθεί μια πληθυσμιακή μείωση από τη δεκαετία του 1990, η οποία αγγίζει σχεδόν το 10%. Υπεύθυνες για τη μείωση αυτή ήταν τόσο η οικονομική κρίση του 2008, όσο και η μείωση της λιγνιτικής παραγωγής στη δεκαετία του 2010, συνθήκες που προκάλεσαν τη μετανάστευση μέρους του πληθυσμού. Μικρότερη πτωτική τάση της τάξης του μείον 7% κατά μέσο όρο παρατηρείται το ίδιο διάστημα και στις υπόλοιπες ανθρακικές περιοχές της ΕΕ (Γράφημα 1). Σημειώνεται, ωστόσο, ότι η μείωση του γενικού πληθυσμού στη Δυτική Μακεδονία έχει επιταχυνθεί ειδικά την τελευταία δεκαετία, ενώ την ίδια περίοδο ο γενικός πληθυσμός στις ανθρακικές περιφέρειες της ΕΕ παραμένει σχεδόν στάσιμος.

² Διεύθυνση Αναπτυξιακού Προγραμματισμού Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας (2021), «Περιφερειακό Πρόγραμμα Ανάπτυξης της Δυτικής Μακεδονίας 2021-2025», <https://bit.ly/3sVMRw2>

³ OECD (2020), "OECD Territorial Reviews: Regional Policy for Greece Post-2020: Regional Profiles", <https://bit.ly/3wLiqLD>

⁴ ΕΛΣΤΑΤ (2022), «Αποτελέσματα Απογραφής Πληθυσμού Κατοικιών ΕΛΣΤΑΤ 2021/ Μόνιμος Πληθυσμός- Προσωρινά στοιχεία», <https://bit.ly/3cq2qXN>

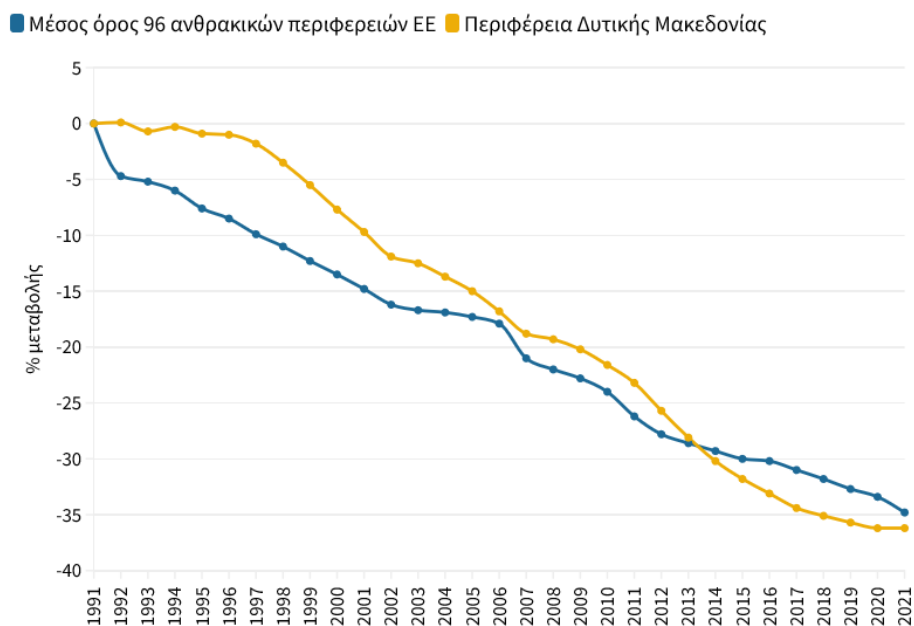
⁵ Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας (2021), «Σχέδιο Προγράμματος Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας 2021-2027 που υποβλήθηκε στην ΕΕ», <https://bit.ly/3z67j18>

Πηγή: Eurostat [demo_r_d2jan]

Γράφημα 1: Ποσοστιαία μεταβολή γενικού πληθυσμού Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας και μέσου όρου γενικού πληθυσμού των 96 ανθρακικών Περιφερειών της ΕΕ, 1991-2021

Σύμφωνα με τη Eurostat, για το 2021 οι νέοι 15 έως 29 ετών στις ανθρακικές περιοχές της ΕΕ αποτελούσαν το 16,2% του συνολικού πληθυσμού, ενώ στην Ελλάδα το 15,6%. Στη Δυτική Μακεδονία, αριθμώντας μόλις 39.911 άτομα, αποτελούσαν το 15,2% του πληθυσμού της Περιφέρειας. Συγκρίνοντας με το 1991 όπου οι νέοι ανέρχονταν σε 62.531 άτομα, παρατηρείται ότι η συρρίκνωση του πληθυσμού των νέων τα τελευταία 30 χρόνια ξεπερνά το 36,2%. Πρόκειται και πάλι για μια τάση που εμφανίζεται σε όλες τις ανθρακικές περιοχές της ΕΕ, αλλά μικρότερη από ό,τι στη Δυτική Μακεδονία, αφού το αντίστοιχο ποσοστό μείωσης σε επίπεδο ΕΕ είναι 34,8% (Γράφημα 2). Παρατηρείται, επίσης, ότι μετά το 2013 ο ρυθμός συρρίκνωσης του πληθυσμού της νεολαίας στη Δυτική Μακεδονία ξεπέρασε αυτόν του μέσου όρου των 96 ανθρακικών περιφερειών της ΕΕ.

Πηγή: Eurostat [demo_r_d2jan]

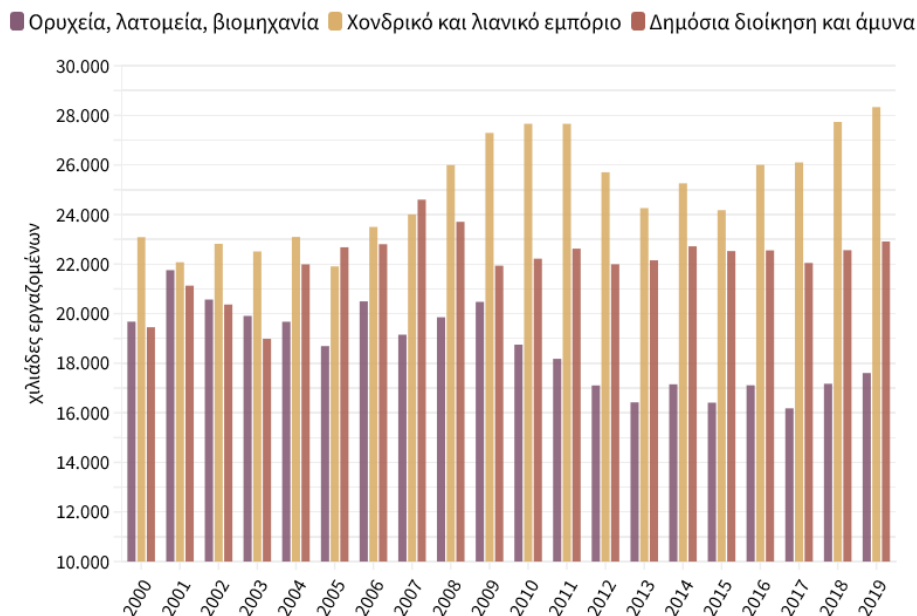
Γράφημα 2: Ποσοστιαία μεταβολή πληθυσμού νέων ηλικίας 15 έως 29 ετών στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και μέσου όρου πληθυσμού νέων ηλικίας 15 έως 29 ετών των 96 ανθρακικών Περιφερειών της ΕΕ, 1991-2021

Απασχόληση

Στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, το εργατικό δυναμικό κατανέμεται ανομοιόμορφα και σε ποικίλους κλάδους που διαμορφώνουν το σύνολο της απασχόλησης της Περιφέρειας, όπως η γεωργία, οι κατασκευές, τα ορυχεία, ο δημόσιος τομέας, οι υπηρεσίες, το εμπόριο κ.ά. Σύμφωνα με τα στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, τα τελευταία 20 χρόνια, οι βασικοί κλάδοι απασχόλησης στη Δυτική Μακεδονία μεταξύ των δέκα που αναγνωρίζονται υπήρξαν οι εξής τρεις:

- Το «Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, επισκευή μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών, μεταφορές και αποθήκευση, δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης», με μέσο όρο εργαζομένων την περίοδο 2000-2019 τα 24.958 άτομα.
- «Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση, εκπαίδευση, δραστηριότητες σχετικές με την ανθρώπινη υγεία και την κοινωνική μέριμνα», με μέσο όρο εργαζομένων την περίοδο 2000-2019 τα 22.097 άτομα.
- «Ορυχεία, λατομεία, βιομηχανία, παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου, ατμού, κλιματισμού και νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης», με μέσο όρο εργαζομένων την περίοδο 2000-2019 τα 18.600 άτομα⁶.

Από τις τρεις αυτές κυρίαρχες οικονομικές δραστηριότητες μόνο στις δύο πρώτες παρατηρήθηκε αύξηση της απασχόλησης από το 2000 και έπειτα, ενώ στην τρίτη που σχετίζεται με τη λιγνιτική δραστηριότητα, παρατηρήθηκε μείωση, ιδίως από το 2010 και εξής (Γράφημα 3).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ [A0703_SEL54_TS_AN_00_2000_00_2019_01_P_BI]

⁶ ΕΛΣΤΑΤ (2019), «Απασχόληση κατά γεωγραφική ζώνη, περιφέρεια και κλάδο (Προσωρινά Στοιχεία) (2000-2019)» [A0703_SEL54_TS_AN_00_2000_00_2019_01_P_BI], <https://bit.ly/3NzCar1>

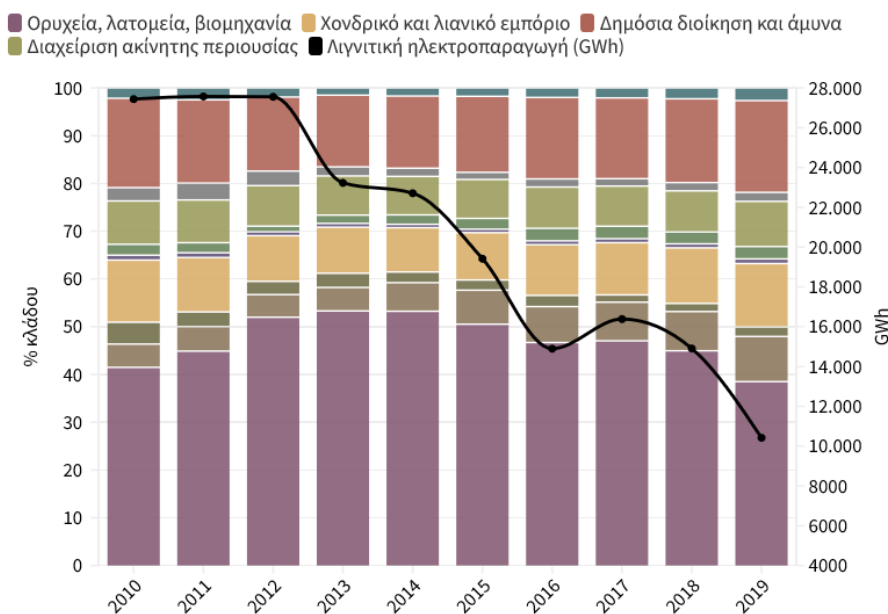
Γράφημα 3: Απασχόληση εργατικού δυναμικού Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας στους τρεις κύριους κλάδους απασχόλησης, 2000- 2019

Η μείωση των εργαζόμενων στον κλάδο μεταλλείων-ορυχείων-ενέργειας, όπως ήδη αναφέρθηκε, αποδίδεται σε μεγάλο βαθμό στην οικονομική κρίση του 2008, ωστόσο επηρεάστηκε σημαντικά και από την πτωτική τάση της λιγνιτικής ηλεκτροπαραγωγής. Και τούτο, διότι η διάθρωση του παραγωγικού συστήματος της Δυτικής Μακεδονίας είχε -και ακόμη έχει- χαρακτηριστικά «μονοκαλλιέργειας». Τα στοιχεία της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας (ΑΠΑ) της Περιφέρειας το αποδεικνύουν, καθώς το μεγαλύτερο τμήμα της ΑΠΑ από το 2010 και έπειτα προέρχεται από τους κλάδους μεταλλείων-ορυχείων-ενέργειας. Το γεγονός αυτό αποδεικνύει και την πολύ υψηλή εξάρτηση της Περιφέρειας από τις δραστηριότητες εξόρυξης ορυκτών καυσίμων και παραγωγής ενέργειας⁶⁵.

Συγκεκριμένα, καθ' όλη τη δεκαετία του 2010, η εν λόγω κατηγορία (ορυχεία-λατομεία-βιομηχανία) κατείχε το μεγαλύτερο μερίδιο της ΑΠΑ της Περιφέρειας (Γράφημα 4). Στα μέσα της δεκαετίας, το 2014 και 2015 κατείχε παραπάνω από 53%, αλλά από το 2015 και εξής, παρατηρείται μια πτωτική τάση, αν και μικρή, ενώ το 2019 κατέγραψε το χαμηλότερο ποσοστό της δεκαετίας (38%) παραμένοντας όμως και πάλι στην πρώτη θέση.

Εάν μελετηθεί παράλληλα και η πορεία της εξόρυξης λιγνίτη, παρατηρείται ότι την αντίστοιχη περίοδο βαίνει κι αυτή μειούμενη. Μέσα στα δεκαεπτά χρόνια της περιόδου 2004-2020, σημειώθηκε μείωση της τάξης του 83%. Τα διαθέσιμα στοιχεία για την πορεία της λιγνιτικής ηλεκτροπαραγωγής δείχνουν ότι το 2020 σημειώθηκε επιπλέον πτώση κατά 45% σε σχέση με το 2019, ενώ η πτωτική τάση συνεχίστηκε και το 2021. Παρά την κρίση τιμών του ορυκτού αερίου το δεύτερο μισό του 2021 και την άνοδο του μεριδίου του λιγνίτη σε άλλες λιγνιτοπαραγωγές χώρες της ΕΕ-27, στην Ελλάδα η παραγωγή ηλεκτρισμού από λιγνίτη μειώθηκε κατά 6,7% σε σχέση με το 2020. Οι τάσεις παραμένουν οι ίδιες και το 2022. Μάλιστα τον Απρίλιο του 2022 η μηνιαία παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από λιγνίτη (176 GWh) σημείωσε ιστορικό χαμηλό, καλύπτοντας μόλις το 4,8% της ζήτησης, ενώ αθροιστικά το πρώτο οκτάμηνο του 2022 η λιγνιτική παραγωγή αυξήθηκε κατά μόλις 3,7% σε σχέση με την ίδια περίοδο του 2021⁷.

⁷ Green Tank, Τάσεις ηλεκτροπαραγωγής (2020, 2021), <https://bit.ly/3x2JHsY>

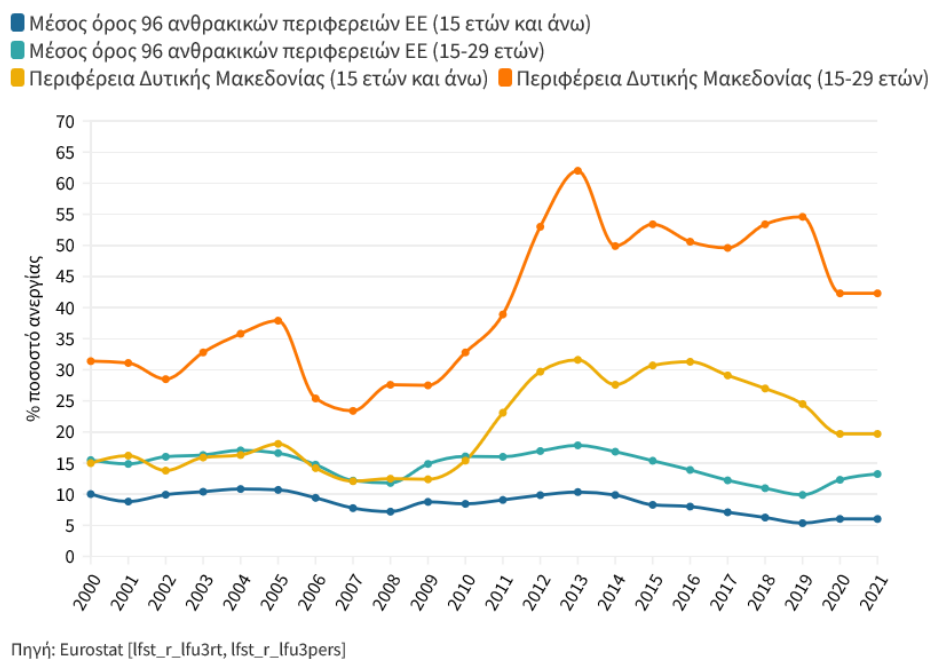
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ [A0703_SEL45_TS_AN_00_2000_00_2019_01_P_BI], ΑΔΜΗΕ

Γράφημα 4: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία οικονομικών κλάδων Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας και λιγνιτική ηλεκτροπαραγωγή, 2010-2019

Οι επιπτώσεις λοιπόν της απολιγνιτοποίησης είναι εμφανείς και έντονες για την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, όπου επί δεκαετίες λάμβανε χώρα περίπου το 90% της λιγνιτικής δραστηριότητας της χώρας και η «μονοκαλλιέργεια» ήταν αδιαμφισβήτητη.

Επιπρόσθετα, η Περιφέρεια διαχρονικά εμφανίζει πολύ υψηλά ποσοστά ανεργίας, τα οποία σταθερά ξεπερνούν τον αντίστοιχο μέσο όρο της ΕΕ, τόσο στο γενικό πληθυσμό, όσο και στους νέους ηλικίας 15 έως 29 (Γράφημα 5). Επίσης, παραδοσιακά, η ανεργία των δεύτερων είναι υψηλότερη από εκείνη του γενικού πληθυσμού τόσο στη Δυτική Μακεδονία, όσο και στις υπόλοιπες ανθρακικές περιοχές της ΕΕ.

Πιο συγκεκριμένα, τα τελευταία 20 χρόνια, τα ποσοστά ανεργίας του γενικού πληθυσμού στη Δυτική Μακεδονία ήταν στα χαμηλότερα επίπεδά τους το 2007 με 12,3%, ενώ σημείωσαν ιστορικό υψηλό 31,7% το 2013. Αντίστοιχα, ο μέσος όρος των 96 ανθρακικών περιοχών της ΕΕ παρουσίασε την υψηλότερη τιμή του το 2004 με 11,8% και την χαμηλότερη με 5,6% το 2019. Παρά την πτωτική τάση που παρατηρείται στη δεκαετία του 2010, η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας συνέχισε να σημειώνει αρνητικές επιδόσεις. Για παράδειγμα, το 2021 το ποσοστό ανεργίας του γενικού πληθυσμού ανήλθε σε 19,8%, εμφανώς χαμηλότερο από το 2013, όμως ήταν το υψηλότερο στην Ελλάδα και το δεύτερο υψηλότερο μεταξύ των ανθρακικών Περιφερειών της ΕΕ, μετά την Ανδαλουσία. Η τελευταία, εμφανίζει τα υψηλότερα ποσοστά μεταξύ των 96 Περιφερειών για το 2020 και το 2021, ενώ μέχρι το 2019 πρώτη ήταν η Δυτική Μακεδονία.

Γράφημα 5: Ποσοστό ανεργίας γενικού πληθυσμού και νέων ηλικίας 15 έως 29 ετών στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και μέσοι όροι ανεργίας των 96 ανθρακικών Περιφερειών της ΕΕ, 2000-2021

Ειδικότερα, για την ηλικιακή ομάδα των νέων (15-29), την περίοδο 2000-2021 το επίπεδο ανεργίας στη Δυτική Μακεδονία ήταν πολύ υψηλό. Το 2013, το ποσοστό για τους νέους στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας βρέθηκε σε ιστορικό υψηλό, αγγίζοντας το 62%, όντας υπερδιπλάσιο του ποσοστού ολόκληρης της Περιφέρειας (31,6%) και υπερτριπλάσιο του μέσου όρου των 96 ανθρακικών Περιφερειών της ΕΕ για την ίδια ηλικιακή ομάδα (17,9%). Παρά την πτωτική τάση που και αυτό σημειώνει, σε συμφωνία και με το γενικό πληθυσμό της Περιφέρειας, και για το 2021 το ποσοστό ανεργίας για τους νέους παρέμεινε σε πολύ υψηλά επίπεδα (42%), τα υψηλότερα, μάλιστα, μεταξύ των 96 ανθρακικών Περιφερειών της ΕΕ (μέσος όρος 13,3%), με σχεδόν έναν στους δύο νέους να είναι άνεργοι στη Δυτική Μακεδονία. Στην αυτή ηλικιακή ομάδα, η Δυτική Μακεδονία διατηρεί παραδοσιακά την αρνητική πρωτιά της, με την Ανδαλουσία να την ακολουθεί στη δεύτερη θέση.

Μελέτη του IOBE εκτιμά, επίσης, ότι με την ολοκλήρωση της διαδικασίας της απολιγνιτοποίησης στις τρεις λιγνιτικές περιοχές (Αρκαδία, Κοζάνη, Φλώρινα) το 2029, χωρίς αντισταθμιστικές δράσεις, οι περιοχές αυτές θα έχουν απολέσει το 23% του τοπικού ετήσιου ΑΕΠ, το 13% των τοπικών θέσεων εργασίας (13.500 θέσεις εργασίας) και το 24% των τοπικών εισοδημάτων των νοικοκυριών από μισθούς, σε σύγκριση με τα αντίστοιχα επίπεδα του 2019⁸. Όμως, όπως αναφέρει το εγκεκριμένο Εδαφικό Σχέδιο Δίκαιης Μετάβασης Δυτικής Μακεδονίας⁹, αναμένεται ότι ένα έτος μετά την ολοκλήρωση της προγραμματικής περιόδου

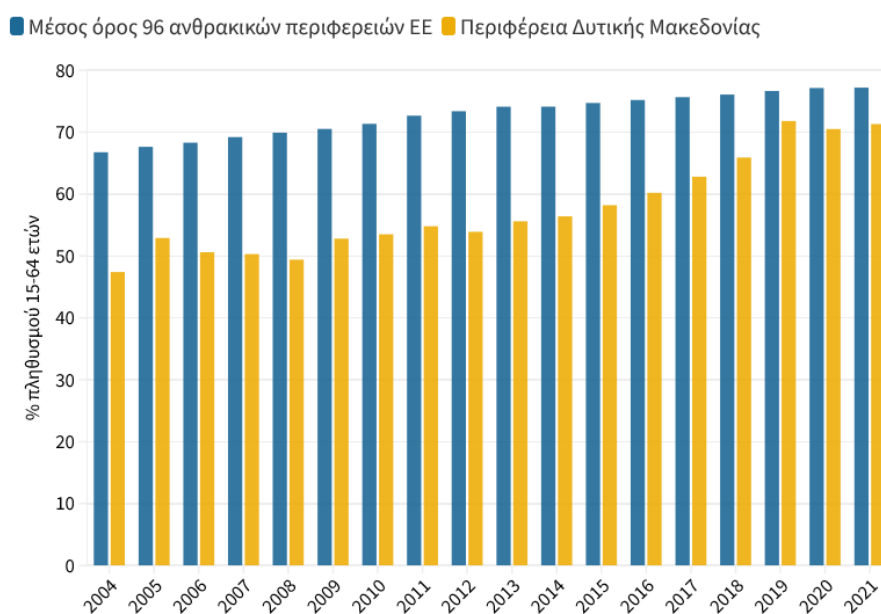
⁸ ΣΔΑΜ, Αύγουστος 2020, Απολιγνιτοποίηση της ηλεκτροπαραγωγής: Κοινωνικοοικονομικές επιπτώσεις και αντισταθμιστικές δράσεις, <https://bit.ly/3NXjGRh>

⁹ Πρόκειται για έγγραφο που οφείλει να καταθέσει κάθε κράτος μέλος της ΕΕ-δικαιούχος του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης για κάθε μία από τις Περιφέρειες σε μετάβαση στην επικράτειά του, προκειμένου να εκταμιευθούν οι πόροι του Ταμείου για την περιοχή αυτή. Αναλυτικότερα, βλ. το σχετικό υποκεφάλαιο για τον [Μηχανισμό Δίκαιης Μετάβασης](#).

2021-2027, δηλαδή το 2030, το Πρόγραμμα Δίκαιης Μετάβασης στη Δυτική Μακεδονία θα έχει δημιουργήσει και στηρίξει άμεσα, έμμεσα και επαγόμενα περίπου 10.150 θέσεις εργασίας¹⁰.

Εκπαίδευση

Η Δυτική Μακεδονία εμφανίζει και στον τομέα της εκπαίδευσης στον γενικό πληθυσμό χειρότερες επιδόσεις από τον μέσο όρο των αντίστοιχων Περιφερειών στην ΕΕ. Σύμφωνα με τα διαθέσιμα στοιχεία της Eurostat, από το 2004 μέχρι και το 2021, τα ποσοστά του πληθυσμού ηλικίας 15-64 ετών με μορφωτικό επίπεδο απολυτηρίου Λυκείου και πάνω¹¹ στη Δυτική Μακεδονία ήταν χαμηλότερα από τον μέσο όρο των υπολοίπων ανθρακικών Περιφερειών της ΕΕ (Γράφημα 6).

Πηγή: Eurostat [edat_lfs_9917]

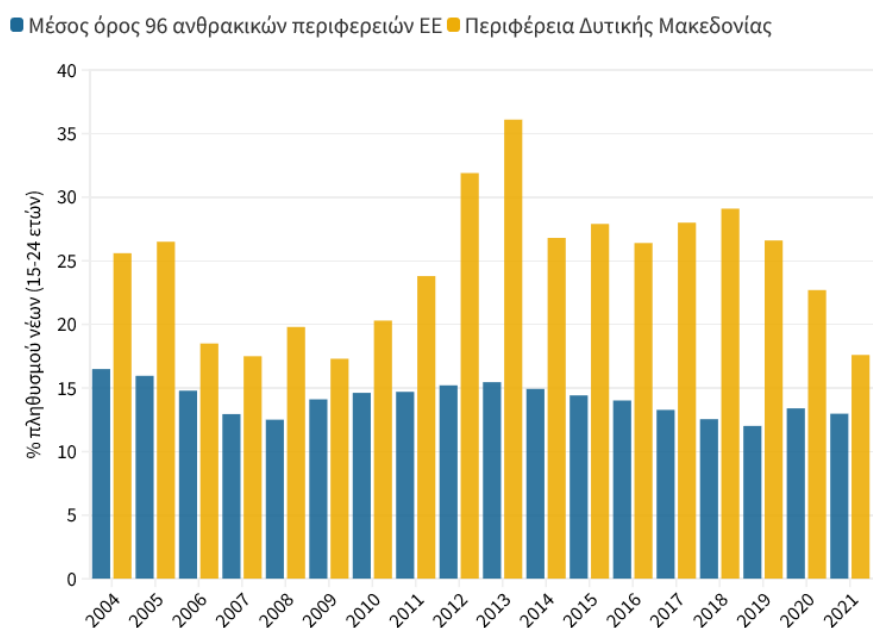
Γράφημα 6: Ποσοστό πληθυσμού ηλικίας 15-64 ετών με επίπεδο εκπαίδευσης ISCED 3 έως 8 στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και μέσος όρος των 96 ανθρακικών Περιφερειών της ΕΕ, 2004-2021. Ωστόσο, η τάση για το μορφωτικό επίπεδο του γενικού πληθυσμού στη Δυτική Μακεδονία είναι ανοδική, ιδίως από το 2012 και εξής που παρατηρείται μια σταθερή αύξηση. Έτσι, για το 2021 η διαφορά με τον μέσο όρο των ανθρακικών περιφερειών ήταν κάτω από 6% (71% για τη Δυτική Μακεδονία και 77,2% ο μέσος όρος των 96 Περιφερειών) σε αντίθεση με τις περίπου 20 ποσοστιαίες μονάδες που απείχε η Δυτική Μακεδονία (47,4%) από τον μέσο όρο (66,8%) το 2004.

Μάλιστα, η Δυτική Μακεδονία πρωταγωνιστεί διεθνώς και στο ποσοστό των ΕΑΕΚ (Εκτός Απασχόλησης, Εκπαίδευσης και Κατάρτισης), γνωστότερων με το αγγλικό ακρωνύμιο “NEETs”,

¹⁰ Εδαφικό Σχέδιο Δίκαιης και Αναπτυξιακής Μετάβασης Δυτικής Μακεδονίας, Απόφαση Ευρωπαϊκής Επιτροπής C (2022) 3943, <https://bit.ly/3uKV4UP>

¹¹ Στο Εθνικό Πλαίσιο Προσόντων υπάρχουν 8 επίπεδα, τα οποία αντιστοιχούν στα Ευρωπαϊκά και διεθνή πρότυπα του πλαισίου ISCED (International Standard Classification of Education). Επίπεδο 3 είναι η απόκτηση τίτλου Επαγγελματικής Ειδικότητας (ΣΕΚ) ή Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ), ενώ επίπεδο 8 η απόκτηση διδακτορικού τίτλου. Οι ενδιάμεσες βαθμίδες είναι απολυτήρια λυκείων, επαγγελματικές σχολές, προπτυχιακά και μεταπτυχιακά προγράμματα. Για περισσότερα: Εθνικός Οργανισμός Πιστοποίησης Προσόντων και Επαγγελματικού Προσανατολισμού, «Επίπεδα Ε.Π.Π.», <https://bit.ly/3ImJmFN>

του υποσυνόλου δηλαδή των νέων μεταξύ 15 έως 24 ετών, οι οποίοι, όντας εκτός αγοράς εργασίας ή κάποιας εκπαιδευτικής διαδικασίας, σε κάποιο βαθμό βιώνουν μια μορφή κοινωνικού αποκλεισμού. Στο Γράφημα 7, παρουσιάζονται τα ποσοστά των ΕΑΕΚ της Δυτικής Μακεδονίας και ο αντίστοιχος μέσος όρος των 96 ανθρακικών Περιφερειών της ΕΕ για την περίοδο 2004-2021. Το 2013 σημειώθηκε ιστορικό υψηλό με ποσοστό 36,1% (υπερδιπλάσιο του μέσου όρου στις ανθρακικές περιφέρειες της ΕΕ), γεγονός που σήμαινε ότι πάνω από το 1/3 των νέων ηλικίας 15 έως 24 ετών στην Περιφέρεια υπήρξε κοινωνικά αποκλεισμένο, μην έχοντας εργασία ή πρόσβαση σε εκπαίδευση (τυπική ή άτυπη) ή κατάρτιση. Έκτοτε έχει υπάρξει μείωση του ποσοστού, ωστόσο το 2021 ανερχόταν ακόμη στο 17%, με το αντίστοιχο ποσοστό στις υπόλοιπες ανθρακικές περιφέρειες να αγγίζει το 13% κατά μέσο όρο.

Πηγή: Eurostat [edat_lfse_38]

Γράφημα 7: Ποσοστό ΕΑΕΚ στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας και μέσος όρος τους στις 96 ανθρακικές Περιφέρειες της ΕΕ, 2004-2021

Φυγή των νέων

Με τις συνθήκες απασχόλησης, εκπαίδευσης και αποκλεισμού να είναι τόσο δυσμενείς, όπως έχουν περιγραφεί παραπάνω, δεν αποτελεί έκπληξη η μείωση που έχει σημειωθεί στον πληθυσμό των νέων στην περιοχή. Το ζήτημα της φυγής τους από τη Δυτική Μακεδονία (brain drain) απασχολεί ιδιαίτερα την τοπική κοινωνία. Αυτό αναδείχθηκε τόσο σε έρευνα που διεξήχθη στην περιοχή με τη συμμετοχή του Green Tank¹², σύμφωνα με την οποία η φυγή των νέων συγκαταλέγεται στις τρεις πρώτες βασικές συνέπειες της απολιγνιτοποίησης για το 41,7% του συνόλου των ερωτώμενων, όσο και στα Ψηφιακά Εργαστήρια¹³ που διοργάνωσε το Green Tank για την αξιολόγηση της πορείας της μετάβαση στη Δυτική Μακεδονία, όπου φορείς και πολίτες, μεταξύ αυτών και νέοι, πρότειναν διάφορους τρόπους ενίσχυσης της νεολαίας που θα μπορούσαν να ενσωματωθούν στον σχεδιασμό για τη Δίκαιη Μετάβαση προκειμένου να αποφευχθεί η φυγή τους. Παρόλα αυτά δεν υπάρχουν επίσημα δεδομένα για τη φυγή των νέων από την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας, γεγονός που δυσχεραίνει τη μελέτη του

¹² The Green Tank (2020), «Ανάλυση: Τι πιστεύουν οι πολίτες των λιγνιτικών περιοχών για την απολιγνιτοποίηση και τη μετάβαση στη μεταλιγνιτική εποχή;», <https://bit.ly/3sZA0cg>

¹³ The Green Tank (2021), «Η πορεία της Δίκαιης Μετάβασης στη Δυτική Μακεδονία- Ψηφιακά εργαστήρια διαβούλευσης: Συμπεράσματα και προτάσεις», <https://bit.ly/3wOCiUp>

προβλήματος, τον προσδιορισμό της έντασής του και τη διαμόρφωση πολιτικών και μέτρων για την αντιμετώπισή του.

Η φυγή των νέων δεν αναγνωρίζεται επαρκώς ούτε στα κείμενα προγραμματισμού και σχεδιασμού των χρηματοδοτήσεων της χώρας γενικότερα και ειδικότερα της Δυτικής Μακεδονίας για την προγραμματική περίοδο 2021-2027, ως ένα διακριτό πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί με συγκεκριμένη στρατηγική και δράσεις. Οι εν λόγω σχεδιασμοί αναφέρονται γενικότερα στα προβλήματα ανεργίας, εκπαίδευσης, κατάρτισης και απασχόλησης των νέων, αλλά όχι στο φαινόμενο της φυγής των νέων ειδικά, ως επίπτωση κοινωνικοοικονομικών παραγόντων που πρέπει να αντιμετωπιστούν. Συγκεκριμένες και στοχευμένες δράσεις για την ανάσχεση της φυγής των νέων απουσιάζουν επίσης από το Πρόγραμμα της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας 2021-2027.

Πλαίσιο πολιτικής για τη νεολαία

Με στόχο τη συμμετοχή των νέων σε όλους τους τομείς της κοινωνίας και την εξασφάλιση ίσων ευκαιριών σε τομείς όπως η εκπαίδευση, η εργασία, ή η επιχειρηματικότητα αναπτύσσονται τόσο ευρωπαϊκές όσο και εθνικές πολιτικές. Τα βασικά στρατηγικά κείμενα των εν λόγω πολιτικών παρουσιάζονται παρακάτω.

Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη Νεολαία

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη Νεολαία για την περίοδο 2019-2027, που εκδόθηκε το 2018, οι νέοι σήμερα έχουν λάβει την καλύτερη εκπαίδευση από όλες τις προηγούμενες γενιές και είναι από τις πιο δημιουργικές όσον αφορά στις τεχνολογικές και επικοινωνιακές δεξιότητες. Παρ' όλα αυτά, για πρώτη φορά μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, υπάρχει ο κίνδυνος για αυτή τη γενιά να βρεθεί σε χειρότερη θέση από εκείνη που προηγήθηκε. Η Στρατηγική αποτυπώνει μια σειρά από αβεβαιότητες και ανησυχίες –μεταξύ των οποίων η κλιματική αλλαγή και δημογραφικές και κοινωνικο-οικονομικές τάσεις– είναι ικανές να δημιουργήσουν συνθήκες αποκλεισμού της γενιάς αυτής από την ενεργό συμμετοχή στα πολιτικά δρώμενα και στην συνδιαμόρφωση των αποφάσεων που αφορούν το μέλλον της. Επομένως, συνυπολογίζοντας το γεγονός ότι οι νέοι που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση από άποψη ανεργίας, φτώχειας ή εκπαίδευσης συνήθως γίνονται λιγότερο ενεργοί πολίτες και επιδεικνύουν μικρότερη εμπιστοσύνη στους θεσμούς, η Στρατηγική επισημαίνει την ανάγκη για άρση των αποκλεισμών αυτών, ενώ η εμπλοκή τους εν γένει στις πολιτικές διαδικασίες είναι αδήριτη.

Παρά τις διάφορες πρωτοβουλίες που έχει λάβει και τις πολιτικές που έχει εφαρμόσει η Ευρωπαϊκή Ένωση ανά τα χρόνια στον τομέα αυτό, σημαντικές προκλήσεις παραμένουν, με προεξάρχουσα την εξασφάλιση της μεγαλύτερης συμμετοχής των νέων, ιδίως εκείνων που έχουν λιγότερες ευκαιρίες. Γι' αυτό και ένας από τους τρεις πυλώνες της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για τη νεολαία είναι η *Ενεργοποίηση*, δηλαδή, η προώθηση της συμμετοχής των νέων στον δημοκρατικό βίο. Η συμμετοχή αυτή έχει δύο πτυχές, τη διάθεση συμμετοχής των νέων –που φαίνεται ότι υπάρχει, σύμφωνα πάντα με τη Στρατηγική– αλλά και τη δυνατότητα συμμετοχής, την οποία πρέπει τα κράτη μέλη να ενισχύσουν. Έτσι, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, έμφαση πρέπει να δοθεί, μεταξύ άλλων, στα εξής:

- i) *Προώθηση του διαλόγου και των μηχανισμών συμμετοχής σε όλα τα επίπεδα της διαδικασίας λήψης αποφάσεων, με ιδιαίτερη έμφαση σε μηχανισμούς υποβολής σχολίων και στην προσέγγιση των νέων με διαφορετικό υπόβαθρο*
- ii) *Ενθάρρυνση της συμμετοχής των νέων στην κοινωνία και στα κοινά*
- iii) *Συμβολή στην προετοιμασία των νέων για τη συμμετοχή*

Για την επίτευξη των παραπάνω, θα μπορούσε να παρέχεται από τα κράτη μέλη στήριξη στις εκάστοτε δημόσιες αρχές για την υιοθέτηση συμμετοχικών πρακτικών, να διοργανώνονται σχετικές δραστηριότητες, ή να διευκολύνεται/προωθείται η δημιουργία συμβουλίων και κοινοβουλίων νέων ή προσομοιώσεων και άλλων συμμετοχικών πρακτικών. Εν προκειμένω, όμως, το πιο σημαντικό είναι οι πάσης φύσεως φορείς λήψης αποφάσεων να παράσχουν στη νεολαία τη δυνατότητα συμμετοχής, όντας διαφανείς ως προς τις δράσεις που λαμβάνονται

προς όφελός της και προσεγγίζοντάς την επιστρατεύοντας τους κατάλληλους διαύλους επικοινωνίας (π.χ. μέσα κοινωνικής δικτύωσης)¹⁴.

Εθνική Στρατηγική για τη Νεολαία

Η Εθνική Στρατηγική για τη Νεολαία εκδόθηκε το 2018 με ορίζοντα δεκαετίας, από το 2017 μέχρι το 2027. Αποτελείται από 7 κύριους στόχους, οι οποίοι χωρίζονται σε 32 υπο-στόχους, καθώς και σχετικούς δείκτες παρακολούθησης του καθενός. Σύμφωνα με τη Στρατηγική, η συμμετοχή των νέων δημιουργεί πολλαπλά και ευρύτερα οφέλη, όπως η σωστή λειτουργία των δημοκρατιών και η ανάπτυξη των κοινοτήτων στις οποίες διαβιούν, αλλά και ειδικότερα, όπως η ενδυνάμωση και προσωπική τους ανάπτυξη, η προαγωγή της κοινωνικής τους ένταξης, και η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού. Έτσι, ολόκληρος ο Στόχος 5 είναι αφιερωμένος στην *Ενίσχυση της Συμμετοχής των Νέων στη Δημοκρατική Ζωή* και έχει τους εξής 5 υπο-στόχους:

- 1) Αύξηση της εκπροσώπησης των νέων στους θεσμούς της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και στις οργανώσεις της κοινωνίας πολιτών.
- 2) Αύξηση της συμμετοχής των νέων σε εθελοντικές οργανώσεις και εθελοντικές δραστηριότητες.
- 3) Ανάπτυξη μηχανισμών διαλόγου και διαβούλευσης με τους νέους – συμμετοχή των νέων σε διαδικασίες και δομές λήψης αποφάσεων για θέματα που τους αφορούν, σε τοπικό, εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.
- 4) Προώθηση της συμμετοχής των νέων με λιγότερες ευκαιρίες (π.χ. νέοι με μεταναστευτικό υπόβαθρο, νέοι Ρομά, νέοι που διαβιούν κάτω από το όριο της φτώχειας, κλπ.) και των νέων που υπο-αντιπροσωπεύονται στην πολιτική ζωή και τις οργανώσεις της κοινωνίας πολιτών, λαμβάνοντας υπόψη και τη διάσταση του φύλου.
- 5) Ανάπτυξη νέων μορφών συμμετοχής στις δημοκρατικές διαδικασίες, με ιδιαίτερη έμφαση στην ηλεκτρονική συμμετοχή (e-participation) καθώς και στο ρόλο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης.

Εν προκειμένω, το μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ο υπο-στόχος 3, ο οποίος περιλαμβάνει την εξασφάλιση της συμβολής των νέων σε όλα τα στάδια της πολιτικής διαδικασίας (κατάρτιση, εφαρμογή, παρακολούθηση και αξιολόγηση πολιτικών και προγραμμάτων), καθώς έτσι διασφαλίζεται ότι οι παραγόμενες πολιτικές αντικατοπτρίζουν τα δικαιώματά τους και εξυπηρετούν τα πραγματικά τους συμφέροντα.

Συγκεκριμένα μέτρα για την επίτευξη των παραπάνω μπορεί να αποτελέσουν, σύμφωνα με τη Στρατηγική, η δημιουργία συμβουλευτικών επιτροπών νεολαίας (π.χ. φόρουμ νεολαίας, συμβούλια νέων, κ.ά.), αλλά και η εξασφάλιση ευκαιριών συμμετοχής σε δομές λήψης αποφάσεων για όλους τους νέους¹⁵.

¹⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2018), «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών *Ενεργοποίηση, σύνδεση και ενίσχυση των νέων: νέα στρατηγική της ΕΕ για τη νεολαία*», Βρυξέλλες, 22.5.2018 COM(2018) 269 final, <https://bit.ly/3wuh1sF>

¹⁵ Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς και Δια Βίου Μάθησης, Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων (2018), «Πλαίσιο Στρατηγικής για την Ενδυνάμωση των Νέων», <https://bit.ly/3y2aW7a>

Πλαίσιο πολιτικής για τη Δίκαιη Μετάβαση

Το μέλλον των νέων των λιγνιτικών περιοχών καθορίζεται όχι μόνο από τις τομεακές πολιτικές για τη νεολαία σε Ευρώπη και Ελλάδα αλλά κυρίως από την πολιτική για τη Δίκαιη Μετάβαση, η οποία θα διαμορφώσει το οικονομικό, αναπτυξιακό και κοινωνικό μέλλον των λιγνιτικών περιοχών. Ως εκ τούτου το πλαίσιο πολιτικής για τη Δίκαιη Μετάβαση θα πρέπει να είναι γνωστό και σαφές στη νεολαία, ώστε να μπορέσει να αξιοποιήσει τις ευκαιρίες που προσφέρει η μετάβαση. Επίσης, η συμπληρωματικότητα των πολιτικών για τη νεολαία και τη Δίκαιη Μετάβαση μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην αξιοποίηση κάθε διαθέσιμου πόρου προς όφελος των νέων των λιγνιτικών περιοχών. Για τους λόγους αυτούς παρακάτω περιγράφονται τα κύρια σημεία της ευρωπαϊκής πολιτικής για τη Δίκαιη Μετάβαση καθώς και η πορεία της μετάβασης στην Ελλάδα.

Μηχανισμός Δίκαιης Μετάβασης

Το 2019 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε την Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία (ΕΠΣ), δηλαδή την κεντρική αναπτυξιακή στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης που στόχο έχει την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας ως το 2050. Τα μέτρα και οι πολιτικές που λαμβάνονται προς αυτή την κατεύθυνση πρέπει να διασφαλίζουν ότι η μετάβαση αυτή θα γίνει με τρόπο δίκαιο και χωρίς αποκλεισμούς, χωρίς να μείνει δηλαδή κανένας πίσω.

Βασικό εργαλείο για την επίτευξη του παραπάνω στόχου είναι ο Μηχανισμός Δίκαιης Μετάβασης (ΜΔΜ), ο οποίος αποσκοπεί στην αντιμετώπιση των κοινωνικών και οικονομικών επιπτώσεων της μετάβασης σε μια οικονομία μηδενικού ανθρακικού αποτυπώματος, υποστηρίζοντας τις περιφέρειες εκείνες που είναι εξαρτημένες από δραστηριότητες με μεγάλη ένταση άνθρακα, όπως για παράδειγμα η εξόρυξη και καύση λιγνίτη και λιθάνθρακα. Ο ΜΔΜ χρηματοδοτείται με πόρους από τον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, αλλά και ιδιωτικούς πόρους. Στηρίζεται σε τρεις διαφορετικούς πυλώνες, το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης (ΤΔΜ), το InvestEU και δανειακές διευκολύνσεις του δημοσίου τομέα¹⁶.

Το ΤΔΜ είναι ο βασικός πυλώνας του Μηχανισμού και το κυριότερο εργαλείο «για την παροχή στήριξης στους ανθρώπους, στις οικονομίες και στο περιβάλλον των εδαφών που αντιμετωπίζουν σοβαρά κοινωνικοοικονομικά προβλήματα τα οποία απορρέουν από τη διαδικασία μετάβασης προς τους στόχους της Ένωσης για την ενέργεια και το κλίμα για το έτος 2030 και προς μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία της Ένωσης έως το 2050»¹⁷. Δημιουργήθηκε με την ψήφιση του σχετικού Κανονισμού τον Ιούνιο του 2021 και θα διαθέσει στις περιοχές υπό μετάβαση €17,5 δις¹⁸, ενώ αναμένεται να δώσει ώθηση σε επενδύσεις ύψους σχεδόν €30 δις, μέσω της μόχλευσης των πόρων του με αυτούς του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου+.

¹⁶ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2019), «Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών *Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία*», Βρυξέλλες, 11.12.2019, COM(2019) 640 final, <https://bit.ly/3wnhcpO>

¹⁷ Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1056 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 2021 για τη θέσπιση του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης, Άρθρο 1, L 231/6, <https://bit.ly/3Lq0BWk>

¹⁸ Τα €17,5 δις αφορούν σε τιμές του 2018. Σε τρέχουσες τιμές το ποσό υπολογίζεται σε €19,2 δις.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την εκταμίευση των πόρων αυτών είναι η κατάρτιση από τα κράτη μέλη Εδαφικών Σχεδίων Δίκαιης Μετάβασης (ΕΣΔΙΜ) για κάθε υπό μετάβαση περιφέρεια στην επικράτειά τους, τα οποία εγκρίνονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή μέσα από μια διαδικασία διαπραγμάτευσης με τα κράτη μέλη. Εντός των σχεδίων αυτών, μεταξύ άλλων, οφείλουν να προσδιορίζονται τα εδάφη και οι τομείς προς χρηματοδότηση, να καθορίζονται συγκεκριμένοι στόχοι και δράσεις στις οποίες θα διοχετευθούν οι πόροι, αλλά και να περιγράφονται οι μηχανισμοί διακυβέρνησης και οι δομές που θα λειτουργήσουν προκειμένου να πραγματοποιηθεί η μετάβαση σε κάθε κράτος μέλος¹⁹.

Τα ΕΣΔΙΜ πρέπει να καταρτίζονται από τα κράτη μέλη μέσα από κοινωνικό διάλογο και σε συνεργασία με τα οικεία ενδιαφερόμενα μέρη. Η προϋπόθεση αυτή απορρέει από τις διατάξεις του Κανονισμού της Ένωσης για το ΤΔΜ (άρθρο 11), ο οποίος, εξειδικεύει τους μηχανισμούς, ορίζοντας ότι πρέπει να αποτελούνται από:

- α) τις εταιρικές σχέσεις,
- β) τα μέτρα παρακολούθησης και αξιολόγησης,
- γ) τους αρμόδιους φορείς για τον συντονισμό και την παρακολούθηση της υλοποίησης του σχεδίου, αλλά και το ρόλο των φορέων αυτών²⁰.

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με τον Κώδικα Κοινών Διατάξεων (ΚΚΔ) της Ένωσης (άρθρο 8), οι εταιρικές σχέσεις οφείλουν να περιλαμβάνουν τουλάχιστον τις εξής κατηγορίες εξής εταιρών:

- α) τις αστικές και άλλες δημόσιες αρχές
- β) τους οικονομικούς και κοινωνικούς εταίρους
- γ) σχετικούς φορείς που εκπροσωπούν την κοινωνία των πολιτών, περιβαλλοντικούς εταίρους και φορείς που είναι υπεύθυνοι για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης, των θεμελιωδών δικαιωμάτων, των δικαιωμάτων των ατόμων με αναπηρία, της ισότητας των φύλων και της καταπολέμησης των διακρίσεων
- δ) ερευνητικούς οργανισμούς και πανεπιστήμια (ανάλογα με την περίπτωση)²¹.

Από όλα αυτά γίνεται αντιληπτό ότι για την επιτυχία της μετάβασης είναι σημαντική η συμμετοχή των πολιτών και ειδικότερα των νέων, κι αυτό αντικατοπτρίζεται στις προβλέψεις του ΜΔΜ. Ο Κώδικας Κοινών Διατάξεων, μάλιστα, αφήνει πολύ ανοιχτό πεδίο συμμετοχής των τοπικών κοινωνιών και ως εκ τούτου και για τις οργανώσεις των νέων. Για τον λόγο αυτό, πέρα από τη συμμετοχή των νέων στη διαμόρφωση και υλοποίηση του σχεδιασμού της μετάβασης, θα πρέπει να προβλέπονται εξειδικευμένες δράσεις για τη νεολαία, ώστε, αντίστοιχα, να μπορούν να διοχετευτούν πόροι.

Με βάση τα τελευταία διαθέσιμα δεδομένα που παρουσιάστηκαν στην Πλατφόρμα Δίκαιης Μετάβασης²², η πρόοδος στην κατάρτιση, κατάθεση, αξιολόγηση και τελική έγκριση των ΕΣΔΙΜ

¹⁹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης», <https://bit.ly/3NgZ6Lw>

²⁰ Κανονισμός (ΕΕ) 2021/1056 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 2021 για τη θέσπιση του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης, <https://bit.ly/3Lq0BWk>

²¹ Κανονισμός 2021/1060 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 2021 για τον καθορισμό κοινών διατάξεων για το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+, το Ταμείο Συνοχής και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας και Αλιείας, και δημοσιονομικών κανόνων για τα εν λόγω Ταμεία και για το Ταμείο Ασύλου και Μετανάστευσης, το Ταμείο Εσωτερικής Ασφάλειας και το Μέσο για τη Διαχείριση των Συνόρων και των Θεωρήσεων, <https://bit.ly/3LDZQcF>

από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή είναι αργή. Δεκαέξι κράτη μέλη έχουν στείλει ανεπίσημα προσχέδια ΕΣΔΙΜ στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή (μόνο δύο περισσότερα από τον Νοέμβριο 2021), ενώ μόνο πέντε από αυτά βρίσκονται σε στάδιο αναθεώρησης από τα κράτη μέλη μετά τα αρχικά σχόλια της ΕΕ. Επίσης, μέχρι τον Μάιο του 2022 μόλις τρία κράτη μέλη (Αυστρία, Ελλάδα και Φιλανδία²³) έχουν υποβάλει επίσημα τα ΕΣΔΙΜ (ήταν δύο τον Νοέμβριο 2021) για τελική αξιολόγηση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ενώ τον Ιούνιο 2022 εγκρίθηκε το πρώτο πρόγραμμα του ΤΔΜ, αυτό της Ελλάδας²⁴.

Η Δίκαιη Μετάβαση στην Ελλάδα

Όσον αφορά στην Ελλάδα, η Δίκαιη Μετάβαση σηματοδοτήθηκε από την ανακοίνωση τον Σεπτέμβριο του 2019, για πλήρη απεξάρτηση από τον λιγνίτη το αργότερο ως το 2028²⁵. Ως εκείνο το σημείο ελάχιστα είχαν γίνει προκειμένου οι λιγνιτικές περιοχές της χώρας να προετοιμαστούν για τη μετάβαση στη μεταλιγνιτική εποχή. Αντίστοιχα, ελάχιστα είχαν γίνει και για την προετοιμασία της νεολαίας για τη ραγδαία μεταστροφή του παραγωγικού μοντέλου των περιοχών αυτών.

Εξαιρέση αποτελεί η κοινή προσπάθεια των δημάρχων των λιγνιτικών περιοχών και των περιβαλλοντικών ΜΚΟ και δεξαμενών σκέψης να εξασφαλίσουν πόρους από τη δημοπράτηση δικαιωμάτων εκπομπών για τη στροφή των τοπικών οικονομιών των λιγνιτικών περιοχών προς βιώσιμη κατεύθυνση. Η προσπάθεια αυτή, που ξεκίνησε το 2015, στέφθηκε με επιτυχία το 2018, οπότε και θεσπίστηκε το λεγόμενο «Εθνικό Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης». Σε αυτό το Ταμείο διοχετεύτηκε τότε το 6% των ετήσιων δημοσίων εσόδων από τη δημοπράτηση δικαιωμάτων εκπομπών με στόχο την ανάπτυξη συγκεκριμένων βιώσιμων οικονομικών δραστηριοτήτων στις λιγνιτικές περιοχές της χώρας, κι αντιστοιχούσε σε περίπου €30 εκατ. για το 2018. Μέχρι το 2021 από τη δημοπράτηση δικαιωμάτων εκπομπών συγκεντρώθηκαν πόροι ύψους περίπου €112 εκατ. τους οποίους διαχειρίζεται σήμερα το Πράσινο Ταμείο. Ωστόσο σε επίπεδο σχεδιασμού ή προσέλκυσης επενδύσεων για την ανάπτυξη βιώσιμων οικονομικών δραστηριοτήτων στις λιγνιτικές περιοχές κι έως την ανακοίνωση της απόφασης απολιγνιτοποίησης, δεν είχε γίνει τίποτε ούτε από την τοπική αυτοδιοίκηση ούτε από τις εθνικές κυβερνήσεις.

Η κατάσταση άρχισε να αλλάζει από τον Μάρτιο 2020 όταν ξεκίνησε η διαδικασία κατάρτισης του Σχεδίου Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΣΔΑΜ), το αποκαλούμενο Master Plan, το οποίο αποτέλεσε τον «οδικό χάρτη για την αναδιάρθρωση του παραγωγικού προτύπου των περιοχών μετάβασης». Το αρχικό σχέδιο ολοκληρώθηκε σε λίγους μήνες και τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση μεταξύ Οκτωβρίου και Νοεμβρίου 2020, ενώ η τελική του μορφή που ενσωμάτωσε σχόλια και από τη δημόσια διαβούλευση δημοσιεύθηκε τον Δεκέμβριο του 2020²⁶.

²² Παρουσίαση (10 Μαΐου 2022), "Update on the preparation of territorial just transition plans", 5th Meeting of the Just Transition Platform, Coal Regions in Transition Virtual Week, <https://bit.ly/3wMUar8>

²³ Ανεπίσημη ενημέρωση

²⁴ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 16.06.2022, <https://bit.ly/3yFDkeC>

²⁵ Ομιλία του Πρωθυπουργού Κυριάκου Μητσοτάκη στη Σύνοδο Κορυφής για το Κλίμα (23.9.2019), <https://bit.ly/3wY7sBf>

²⁶ ΥΠΕΝ (Δεκέμβριος 2020), «Επικαιροποιημένο Master Plan Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης των λιγνιτικών περιοχών», <https://bit.ly/3di4NTt>

Ακόμη, μετά την ολοκλήρωση του Κανονισμού για το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης και ακολουθώντας τις κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ελλάδα προσδιόρισε τις περιοχές υπό μετάβαση και κατήρτισε τα αντίστοιχα ΕΣΔΙΜ τα οποία αποτελούν τον κορμό του Προγράμματος Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΠΔΑΜ) 2021-2027. Το ΠΔΑΜ 2021-2027, αποτελεί το βασικό χρηματοδοτικό εργαλείο για τη Δίκαιη Μετάβαση στην Ελλάδα για την τρέχουσα προγραμματική περίοδο. Η πρώτη υποβολή των παραπάνω σχεδίων στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή έγινε στις 12 Οκτωβρίου 2021, ενώ τελικά εγκρίθηκαν στις 16 Ιουνίου 2022²⁷.

Σήμερα λοιπόν η Ελλάδα έχει τρία εγκεκριμένα εδαφικά σχέδια δίκαιης μετάβασης (ΕΣΔΙΜ), ένα για κάθε υπό μετάβαση περιοχή στη χώρα και ειδικότερα την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας¹⁰, την Περιφερειακή ενότητα Αρκαδίας στην Πελοπόννησο²⁸, και τα νησιά Βορείου και Νοτίου Αιγαίου & Κρήτης²⁹, καθώς και Πρόγραμμα Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης 2021-2027³⁰ συνολικού ύψους €1,63 δις. Η βασική χρηματοδότηση του ΠΔΑΜ 2021-2027 προέρχεται από το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης, ενώ επίσης σε αυτό αποτυπώνονται οι συνέργειες και η συμπληρωματικότητά του με τα υπόλοιπα Προγράμματα και δράσεις του Συμφώνου Εταιρικής Σχέσης 2021- 2027, του νέου Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας και του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου Αγροτικής Ανάπτυξης.

Τέλος, το πλέγμα της Δίκαιης Μετάβασης συμπληρώνει ο νόμος 4872/2021, με τίτλο «Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση, ρύθμιση ειδικότερων ζητημάτων απολιγνιτοποίησης και άλλες επείγουσες διατάξεις»³¹, με αντικείμενο τον μηχανισμό διακυβέρνησης της Δίκαιης Μετάβασης, ενώ επίσης ρυθμίζει ειδικότερα ζητήματα για την ταχύτερη και αποτελεσματικότερη υλοποίηση του στρατηγικού σχεδιασμού για τη Δίκαιη Μετάβαση.

Από το νόμο, όμως, της Δίκαιης Μετάβασης αλλά και από τον μέχρι σήμερα σχεδιασμό της μετάβασης η νεολαία των λιγνιτικών περιοχών είναι απύσχα, καθώς δεν εκπροσωπείται με κάποιο θεσμικό τρόπο στις λιγνιτικές περιοχές και δεν είχε κάποια συγκροτημένη παρέμβαση στις μέχρι σήμερα διαδικασίες διαβούλευσης για την κατάρτιση των σχεδίων μετάβασης (ΣΔΑΜ, ΕΣΔΙΜ, ΠΔΑΜ). Κι αυτό αναδεικνύει αφενός το έλλειμμα στη συμμετοχικότητα και τον «από τα πάνω προς τα κάτω» χαρακτήρα του σχεδιασμού, και αφετέρου τα βήματα που χρειάζεται να γίνουν ώστε οι νέοι να αποτελέσουν έναν διακριτό και δυναμικό πυλώνα της Δίκαιης Μετάβασης στην Ελλάδα. Εάν οι νέοι και οι νέες της Δυτικής Μακεδονίας δεν μπορούν να «δουν» τον εαυτό τους στον σχεδιασμό και στην εφαρμογή της Δίκαιης Μετάβασης, εάν δεν οικειοποιηθούν τη διαδικασία αυτή στην οποία βρίσκεται η περιοχή που ζουν και εργάζονται, τότε η διασφάλιση της δικαιοσύνης και η ίδια η επιτυχία της μετάβασης τίθενται εν αμφιβόλω.

²⁷ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Ιούνιος 2022), Εκτελεστική απόφαση της 16.06.2022 για τη έγκριση του προγράμματος «Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση» για στήριξη από το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης στο πλαίσιο του στόχου «Επενδύσεις στην απασχόληση και την ανάπτυξη» στην Ελλάδα, <https://bit.ly/3aGiNPb>

²⁸ Εδαφικό Σχέδιο Δίκαιης και Αναπτυξιακής Μετάβασης Μεγαλόπολης, Απόφαση Ευρωπαϊκής Επιτροπής C (2022) 3943, <https://bit.ly/3lCx4c8>

²⁹ Εδαφικό Σχέδιο Δίκαιης και Αναπτυξιακής Μετάβασης νήσων Βορείου και Νοτίου Αιγαίου & Κρήτης, Απόφαση Ευρωπαϊκής Επιτροπής C (2022) 3943, <https://bit.ly/3RxnD10>

³⁰ Πρόγραμμα Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης 2021-2027, Απόφαση Ευρωπαϊκής Επιτροπής C (2022) 3943, <https://bit.ly/3z2Bar0>

³¹ Νόμος 4872/2021, ΦΕΚ 247/Α/10-12-2021, <https://bit.ly/3llmWnG>

Η νεολαία στον μηχανισμό διακυβέρνησης της Δίκαιης Μετάβασης

Η συμμετοχή των νέων στη Δίκαιη Μετάβαση αποτελεί ζητούμενο, όχι μόνο για την Ελλάδα, αλλά και για τις ευρωπαϊκές λιγνιτικές περιοχές. Είδαμε παραπάνω ότι ο μηχανισμός διακυβέρνησης που προβλέπει ο ΜΔΜ καθώς και ο ΚΚΔ της Ευρωπαϊκής Ένωσης αφήνουν ευρύ πεδίο ευελιξίας στα κράτη μέλη για να συμπεριλάβουν τη νεολαία στις δομές διακυβέρνησης της μετάβασης.

Μάλιστα η Επιτροπή στο Έγγραφο Εργασίας των υπηρεσιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα Εδαφικά Σχέδια Δίκαιης Μετάβασης που δημοσιεύτηκε τον Σεπτέμβριο του 2019 ως οδηγός για την κατάρτιση των ΕΣΔΙΜ, επισημαίνει με σαφήνεια τη σπουδαιότητα της συμμετοχής των νέων στη διακυβέρνηση της Δίκαιης Μετάβασης. Ειδικότερα αναφέρει ότι *«είναι σημαντικό οι νέοι να συμμετέχουν ενεργά στη διακυβέρνηση του ΤΔΜ. Μια ανθεκτική σε βάθος χρόνου οικονομία δεν μπορεί να οικοδομηθεί χωρίς τη συμμετοχή εκείνων που θα ζήσουν στο μέλλον και θα το διαμορφώσουν. Το ΤΔΜ αφορά τη δημιουργία ενός νέου οικονομικού και κοινωνικού μέλλοντος για τους τομείς αυτούς και οι νέοι πρέπει να διαδραματίσουν ενεργό ρόλο σ' αυτό το πλαίσιο»³².*

Σε συνέχεια αυτού, τον Ιανουάριο του 2021, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (Γενική Διεύθυνση Περιφερειακής και Αστικής Πολιτικής, DG REGIO) δημοσίευσε, εργαλειοθήκη για τη συμμετοχή των νέων στη Δίκαιη Μετάβαση, με στόχο να παρέχει πρακτικές συμβουλές προς τα κράτη μέλη ώστε να συμπεριλάβουν τους νέους στη μετάβαση. Το κείμενο αυτό είναι ένας ολιστικός οδηγός³³, όπου παρουσιάζονται μέθοδοι συμμετοχής των νέων σε όλα τα στάδια του κύκλου ζωής του ΤΔΜ και καταλήγει σε συγκεκριμένες συστάσεις, ενώ παρουσιάζει και καλές πρακτικές από ευρωπαϊκές χώρες για την εμπλοκή των νέων σε πρωτοβουλίες που αφορούν γενικώς το περιβάλλον, την ενέργεια και το κλίμα.

Ειδικότερα, εστιάζει στα βήματα που μπορούν να ακολουθήσουν οι αρμόδιες αρχές ώστε να διασφαλίσουν την αποτελεσματική συμμετοχή της νεολαίας. Αναφέρεται, συγκεκριμένα, στον τρόπο προσέγγισης των νέων και δίνει έμφαση στο γεγονός ότι η νεολαία θα πρέπει να αποτελέσει εξαρχής ισότιμο «παίκτη» και να εμπλακεί στη μετάβαση με ξεκάθαρους στόχους και συγκεκριμένο σκοπό. Για τον λόγο αυτό είναι σημαντικό οι κανόνες εμπλοκής να συνδιαμορφώνονται με τους εκπροσώπους των νέων. Για τη διασφάλιση της μέγιστης συμμετοχής προτρέπει στην αξιοποίηση όλων των καναλιών επικοινωνίας και ενημέρωσης, ενώ εστιάζει στην ανάγκη οικοδόμησης σχέσεων συνεργασίας μεταξύ των τοπικών δρώντων και της νεολαίας. Τονίζεται επίσης η ανάγκη συμμετοχής των νέων σε όλα τα στάδια της διαδικασίας της μετάβασης (σχεδιασμός, υλοποίηση, παρακολούθηση) καθώς και ο ενεργός ρόλος τους μέσα από διαβουλεύσεις αλλά και έργα. Η νεολαία δεν είναι ομοιογενής και για τον λόγο αυτό προτείνεται να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στην προσέγγιση των περισσότερο απομονωμένων ή περιθωριοποιημένων νέων. Σε κάθε περίπτωση όμως ο τρόπος επικοινωνίας της νέας κατάστασης που επιφέρει η μετάβαση θα πρέπει να προσαρμόζεται στον τρόπο και τις ανάγκες της νεολαίας. Επίσης, το στάδιο της παρακολούθησης είναι κι αυτό εξίσου σημαντικό, και για αυτό προτείνονται διαδικασίες παρακολούθησης, ώστε οι νέοι να γνωρίζουν

³² Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2021), «Έγγραφο Εργασίας των υπηρεσιών της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα Εδαφικά Σχέδια Δίκαιης Μετάβασης», <https://bit.ly/38S6Lla>

³³ Ευρωπαϊκή Ένωση (2021a), «Η Νεολαία για μια Δίκαιη Μετάβαση: Εργαλειοθήκη για τη Συμμετοχή των Νέων στο Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης», <https://bit.ly/3Pvqfwg>

το αντίκτυπο των παρεμβάσεών τους και το αν υιοθετήθηκαν ή όχι οι προτάσεις τους. Στόχος είναι η συνεχής συμμετοχή τους, ώστε να διασφαλίζεται η εμπλοκή τους στη διαδικασία της μετάβασης σε βάθος χρόνου.

Μάλιστα στις καλές πρακτικές ενεργοποίησης της νεολαίας που καταγράφονται στην εργαλειοθήκη, αναδεικνύονται πολλοί τύποι εμπλοκής/συμμετοχής, όπως ο δομημένος διάλογος, συμβούλια νέων, κοινοβούλια νέων, προγράμματα «πρέσβευση», εργαστήρια και πρωτοβουλίες καθοδήγησης (mentoring) και επιχειρηματικότητας, ταμεία νέων κ.ά.³⁴.

Επίσης το ζήτημα της συμμετοχής της νεολαίας στον σχεδιασμό και την υλοποίηση της Δίκαιης Μετάβασης απασχολεί όλο και πιο συχνά την Πλατφόρμα Δίκαιης Μετάβασης³⁵, καθώς είναι ένα ζήτημα που ενδιαφέρει την κοινωνία των λιγνιτικών περιοχών ισότιμα με τις οικονομικές και τεχνολογικές διαστάσεις της μετάβασης.

Η συμμετοχή της νεολαίας στη Δίκαιη Μετάβαση στην Ευρώπη

Πέρα όμως από τις συστάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είναι χρήσιμο να αντιληφθούμε το πραγματικό επίπεδο οργάνωσης και συμμετοχής της ευρωπαϊκής νεολαίας γενικότερα σε διαδικασίες και ειδικότερα στη Δίκαιη Μετάβαση.

Στην Ευρώπη, η οργάνωση και η πραγματική συμμετοχή της νεολαίας σε διαδικασίες, παραμένει σε χαμηλά επίπεδα, σύμφωνα με πρόσφατο Ευρωβαρόμετρο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τη νεολαία. Μόνο το 15% έχει λάβει μέρος σε κάποια δημόσια διαβούλευση και μόνον το 14% έχει προσχωρήσει σε κάποια οργάνωση νέων, παρ' όλο που το 46% συμμετείχε σε εκλογές, είτε σε τοπικό, είτε σε ενωσιακό επίπεδο. Μάλιστα, ως προς τα εμπόδια στη συμμετοχή, 25% δήλωσε ότι δεν ήταν ενήλικο ώστε να ψηφίσει και ένα 15% ότι απλώς δεν ενδιαφέρεται αρκετά. Το εναπομένον 60% ήταν μοιρασμένο ανάμεσα στις υπόλοιπες 8 απαντήσεις, με υψηλότερο ποσοστό να καταλαμβάνει η απάντηση «Δεν πιστεύω ότι οι φορείς λήψης αποφάσεων ακούν ανθρώπους σαν και εμένα» (13%). Μεταξύ των απαντήσεων ήταν και το ότι «Ποτέ κανείς δεν μου το ζήτησε ή με κάλεσε» να συμμετάσχω, με 9%³⁶.

Το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής, όμως, αναδεικνύεται ως το σημαντικότερο πρόβλημα για το 46% των νέων της Ευρώπης, ακόμα και σε σύγκριση με την πανδημία Covid-19, σύμφωνα με πανευρωπαϊκή έρευνα για την κλιματική αλλαγή³⁷. Από την αναγνώριση, όμως, του προβλήματος μέχρι την ενεργοποίησή των νέων για τη συμμετοχή τους σε συγκεκριμένες δράσεις υπάρχει απόσταση. Ενώ το 25% των νέων ψηφίζει πολιτικούς που δίνουν προτεραιότητα στο ζήτημα της κλιματικής αλλαγής, μόνο το 10% συμμετέχει ενεργά σε ομάδες δράσης. Μάλιστα, οι νέοι ηλικίας 15-19 ετών εμφανίζονται στην έρευνα πιο αποφασιστικοί

³⁴ Ευρωπαϊκή Ένωση (2021b), «Παράρτημα, Η Νεολαία για μια Δίκαιη Μετάβαση: Καλά παραδείγματα εμπλοκής των νέων», <https://bit.ly/38B3A0s>

³⁵ Ενδεικτικά: Παρουσίαση (12 Μαΐου 2022), “The Power of Youth: Panel discussion with Commissioners Ferreira and Schmit and youth representatives”, 5th Meeting of the Just Transition Platform, Coal Regions in Transition Virtual Week, <https://bit.ly/3wTCNVw> & Πάνελ (19 Νοεμβρίου 2020), “Involving the youth in the just transition”, 2nd Meeting of the Just Transition Platform, Coal Regions in Transition Virtual Week, <https://bit.ly/38JdcHb>

³⁶ European Parliament (2021), “European Parliament Youth Survey – September 2021 Report”, <https://bit.ly/3sWGF75>

³⁷ IPSOS (2021), Pan-European Survey, Main multi-country report, <https://bit.ly/30iqsB3>

όταν πρόκειται να συμμετέχουν σε δράσεις, όπως μια ειρηνική διαδήλωση για το κλίμα. Αυτό ερμηνεύεται, από την έρευνα, ως αποτέλεσμα του κινήματος «σχολικές απεργίες για το κλίμα», που ξεκίνησε από την Γκρέτα Τούνμπεργκ και εξαπλώθηκε κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα παγκοσμίως, γνωστότερες ως “Fridays for Future”.

Η εικόνα αυτή της θέλησης για συμμετοχή, αλλά της τελικώς μη συμμετοχής για τους νέους ανά την Ευρώπη, φαίνεται να επιβεβαιώνεται και στην περίπτωση της μετάβασης. Πρόσφατη μελέτη για την εμπλοκή της νεολαίας στη Δίκαιη Μετάβαση σε 12 κράτη μέλη της ΕΕ, ανέδειξε ότι μόλις σε 7 κράτη μέλη, υπήρξε συμμετοχή των νέων στις διαδικασίες ανάπτυξης των ΕΣΔΙΜ και αυτό συνίστατο ως επί το πλείστον στην παροχή ανατροφοδότησης (feedback) σε ήδη ολοκληρωμένα προσχέδια, γεγονός που περιόρισε σημαντικά την ουσιαστική συνεισφορά τους και συμμετοχή τους στον σχεδιασμό³⁸.

Υπάρχουν ωστόσο και εξαιρέσεις. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση της Ιρλανδίας, όπου στο πλαίσιο της διαβούλευσης που διεξήχθη για τη διαμόρφωση του σχεδιασμού για τη Δίκαιη Μετάβαση και την κατάρτιση του ΕΣΔΙΜ, διοργανώθηκαν τρία εργαστήρια ένα εκ των οποίων ήταν αποκλειστικά αφιερωμένο στους νέους ηλικίας 16-24 ετών που ζουν, εργάζονται ή σπουδάζουν στην υπό μετάβαση περιοχή. Το εργαστήριο διοργανώθηκε τον Φεβρουάριο του 2022 με τη συνεργασία των εθνικών οργανώσεων νέων και απευθυνόταν τόσο σε μεμονωμένα άτομα όσο και σε συλλογικότητες νέων. Οι συμμετέχοντες ρωτήθηκαν για το πώς φαντάζονται το μέλλον τους στην περιοχή, τι είδους δουλειές θα ήθελαν να αναπτυχθούν μελλοντικά στην περιοχή τους, ποια είναι τα νέα προσόντα και εξειδικεύσεις που θεωρούν ότι χρειάζονται, αν γνωρίζουν τα περιβαλλοντικά έργα και προγράμματα που εξελίσσονται στην περιοχή τους και ποια έργα πιστεύουν ότι θα έπρεπε να προωθηθούν. Ζητήθηκε επίσης από τους νέους που συμμετείχαν να προτείνουν ένα πρωτοσέλιδο εφημερίδας από το μέλλον που να εξηγεί πώς η περιοχή τους, που σήμερα είναι μια περιοχή υπό μετάβαση σε μια οικονομία μηδενικών εκπομπών, είναι πλέον ένα εξαιρετικό μέρος για να ζει, να εργάζεται και να επισκέπτεται κανείς. Κατά τη διάρκεια του εργαστηρίου οι νέοι είχαν την ευκαιρία να διατυπώσουν τις ελπίδες και τα όνειρα που έχουν για την περιοχή τους αλλά και για ένα κλιματικά ουδέτερο και βιώσιμο μέλλον³⁹.

Επίσης, οι νέοι ανά την Ευρώπη αναλαμβάνουν δράση και συμμετέχουν στη μετάβαση με τον δικό τους τρόπο, όπως για παράδειγμα, έκαναν οι φοιτητές στο Slovak University of Technology της Μπρατισλάβα της Σλοβακίας⁴⁰. Επειδή ενδιαφέρονται για τη μετάβαση στην περιοχή τους και ειδικότερα στην περιοχή της Upper Nitra διεξήγαγαν έρευνα σε νέους ανθρώπους σχετικά με τους παράγοντες που καθορίζουν τη λήψη αποφάσεων για το μέλλον τους. Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας έδειξαν ότι η εύρεση εργασίας, ο τόπος που βρίσκεται ήδη η οικογένειά τους και η ποιότητα του περιβάλλοντος (συμπεριλαμβανομένων των υποδομών σε πάρκα, πράσινο, ποδηλατόδρομους κλπ καθώς και της αισθητικής των πόλεων) είναι οι κύριοι παράγοντες που επηρεάζουν τις αποφάσεις για το μέλλον τους. Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας παρουσιάστηκαν σε εργαστήριο που διοργάνωσε το

³⁸ Generation Climate Europe and CEE Bankwatch Network (2022), “The state of youth engagement in the implementation of the EU’s Just Transition Mechanism”, <https://bit.ly/3LJEdaT>

³⁹ Τελική Έκθεση δημόσιας Διαβούλευσης για το ΤΔΜ στην Ιρλανδία (Μάρτιος 2022), <https://bit.ly/3z4Hclld>

⁴⁰ Just Transition (17.06.2021), “Listen to the young when planning for just transition, say Slovakian students”, <https://bit.ly/3O5bPRE>

Υπουργείο Επενδύσεων και Περιφερειακής Ανάπτυξης και αναδείχτηκε η ανάγκη συμμετοχής της νεολαίας στον σχεδιασμό του μεταλιγνιτικού μέλλοντος για την περιοχή Upper Nitra.

Η συμμετοχή της νεολαίας στη Δίκαιη Μετάβαση στην Ελλάδα

Στην Ελλάδα η νεολαία συζητάει για πολιτικά και κοινωνικά θέματα μεταξύ φίλων σε ποσοστό 35% (κατατάσσεται δεύτερη μετά το Λουξεμβούργο με 37%), ενώ οι νέοι βάζουν ως πρώτη προτεραιότητα τη διαμόρφωση ίδιων απόψεων με βαθμολογία υψηλότερη του ενωσιακού μέσου όρου (8,3/10), σύμφωνα με το πρόσφατο Ευρωβαρόμετρο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για τη νεολαία⁴¹. Επίσης, η νεολαία στην Ελλάδα πιστεύει ότι περισσότερο αποτελεσματική δράση για να ακουστεί η φωνή της είναι η συμμετοχή στις εκλογές (43%) ενώ ακολουθεί η συμμετοχή σε δημόσιες διαβουλεύσεις (24%) και η συμμετοχή σε οργανώσεις νέων (11%). Σε ερώτηση για τη σημασία της πολιτικής και πολιτειακής συμμετοχής τους η απάντηση «συμμετοχή στις εκλογές» βαθμολογικά βρίσκεται πολύ υψηλά (7,7/10), δείχνοντας ότι οι νέοι πράγματι θέλουν να έχουν άποψη και να λαμβάνουν μέρος στα κοινά. Παρ' όλο που η διάθεση για συμμετοχή βρίσκεται σε υψηλά επίπεδα, η πραγματική συμμετοχή είναι χαμηλότερη. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν τα ποσοστά για τις συμμετοχές σε δημόσιες διαβουλεύσεις, όπου μόνο ένας στους δέκα νέους Έλληνες (10%) απάντησε ότι το έχει πράξει, αλλά και της προσχώρησης σε οργανώσεις νέων (11%). Παρά τη διαφορά μεταξύ πρόθεσης και πραγματικότητας, η συμμετοχή των νέων στην Ελλάδα σε εκλογές -είτε σε ευρωπαϊκό, είτε σε εθνικό, είτε σε τοπικό επίπεδο- παραμένει υψηλότερη σε σχέση με τον μέσο όρο της ΕΕ (57% στην Ελλάδα, έναντι 46% στην ΕΕ).

Ενώ λοιπόν η νεολαία δεν είναι αδιάφορη για τα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα, όσον αφορά τη Δίκαιη Μετάβαση στην Ελλάδα η συμμετοχή της είναι πρακτικά ανύπαρκτη. Ο μηχανισμός διακυβέρνησης της μετάβασης που έχει δομηθεί στην Ελλάδα στο πλαίσιο του ΜΔΜ, από τη γένεσή του, διακρίνεται από μια αμιγώς εκ των άνω προς τα κάτω λογική (top-down), ενώ από το ανώτερο μέχρι το κατώτερο επίπεδο εγείρονται ζητήματα επαρκούς συμμετοχικότητας και εκπροσώπησης, καθώς στη σύνθεση των δομών του δεν υπάρχει επαρκής εκπροσώπηση των τοπικών αρχών, των τοπικών κοινωνιών και της κοινωνίας των πολιτών⁴². Οι νέοι και τυχόν οργανώσεις που τους εκπροσωπούν απουσιάζουν παντελώς από όλες τις δομές, ενώ, δεν ενεπλάκησαν καθόλου ούτε στη φάση του σχεδιασμού. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το γεγονός πως τα ερωτηματολόγια που εστάλησαν στους τοπικά ενδιαφερομένους φορείς εν είδει κλειστής διαβούλευσης για το κάθε ΕΣΔΙΜ δεν περιλάμβαναν ούτε μια οργάνωση νεολαίας στους παραλήπτες^{43,44,45}. Η απουσία, λοιπόν, των νέων από κάθε δομή διακυβέρνησης τους αποκλείει όχι μόνο από τον σχεδιασμό που πλέον έχει ολοκληρωθεί, αλλά και μελλοντικά, από την υλοποίηση της μετάβασης, αφού δεν έχουν τη δυνατότητα να συμμετάσχουν με τρόπο

⁴¹ European Parliament (2021), "European Parliament Youth Survey – September 2021 Report", <https://bit.ly/3sWGF75>

⁴² The Green Tank (2021), "Η διακυβέρνηση της Δίκαιης Μετάβασης στην Ελλάδα και την Ευρώπη", <https://bit.ly/3wLb1JK>

⁴³ Συντονιστική Επιτροπή Σχεδίου Δίκαιη Αναπτυξιακής Μετάβασης (2021), «Κατάρτιση Εδαφικού Σχεδίου Δίκαιης Μετάβασης Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας», Αθήνα 08.02.2021, Αρ. Πρωτ. 27, <https://bit.ly/3t2lbsx>

⁴⁴ Συντονιστική Επιτροπή Σχεδίου Δίκαιη Αναπτυξιακής Μετάβασης (2021), «Κατάρτιση Εδαφικού Σχεδίου Δίκαιης Μετάβασης Μεγαλόπολης», Αθήνα 08.02.2021, Αρ. Πρωτ. 28, <https://bit.ly/3NDVe7x>

⁴⁵ Συντονιστική Επιτροπή Σχεδίου Δίκαιη Αναπτυξιακής Μετάβασης (2021), «Κατάρτιση Εδαφικού Σχεδίου Δίκαιης Μετάβασης Νήσων Β. Αιγαίου, Ν. Αιγαίου και Κρήτης», Αθήνα, 28.04.2021, Αρ. Πρωτ. 78, <https://bit.ly/3wQ7vj0>

θεσμικά κατοχυρωμένο και οργανωμένο. Το γεγονός αυτό έρχεται σε πλήρη αντίθεση τόσο με την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τη Νεολαία που προωθούσε τη συμμετοχή των νέων σε όλα τα επίπεδα λήψης αποφάσεων, όσο και την εθνική, η οποία καλούσε για εξασφάλιση ευκαιριών συμμετοχής σε δομές λήψης αποφάσεων για όλους τους νέους. Ειδικότερα, η Εθνική Στρατηγική για τη Νεολαία, θέτει ως δείκτες μέτρησης αποτελεσματικότητας της συμμετοχής των νέων τα εξής:

- τον αριθμό των διαβουλεύσεων που διεξάγονται κατ' έτος μεταξύ των νέων και της Πολιτείας σχετικά με θέματα που τους αφορούν, καθώς και το ποσοστό των νέων που λαμβάνουν μέρος σε αυτές τις διαβουλεύσεις (π.χ. διαβουλεύσεις που διενεργούν τα διάφορα υπουργεία για σχέδια νόμου, κλπ.)
- το ποσοστό των νέων που λαμβάνουν μέρος σε διαβουλεύσεις που πραγματοποιούνται σε τοπικό επίπεδο, στο πλαίσιο του Ν. 3852/2010^{45,45}.

Από την άλλη πλευρά, έρευνα γνώμης που προετοίμασε και ανέλυσε το Green Tank σε συνεργασία με τη διαΝΕΟσις και την καθηγήτρια του ΕΚΠΑ Εμμανουέλα Δούση και διενεργήθηκε από την εταιρεία δημοσκοπήσεων Marc κατά τη διάρκεια της δημόσιας διαβούλευσης για το ΣΔΑΜ,⁴⁶ έδειξε ότι οι νέοι αντιμετωπίζουν την απολιγνιτοποίηση ως ευκαιρία για την αλλαγή του αναπτυξιακού μοντέλου των λιγνιτικών περιοχών και βλέπουν αισιόδοξα το μέλλον τους. Ειδικότερα, η έρευνα έδειξε ότι οι νέοι ηλικίας 17-24 ετών θεωρούν την απολιγνιτοποίηση ως ευκαιρία σε ποσοστό 59,3%, και αντίστοιχα το 48,6% της ηλικιακής ομάδας 25-39 ετών. Ακόμη, το 75,9% των νέων ηλικίας 17-24 αναγνωρίζει την ανεργία ως το μεγαλύτερο πρόβλημα από το κλείσιμο των λιγνιτικών εργοστασίων και ακολουθεί η οικονομική κρίση/ φτωχοποίηση (50%) και η φυγή των νέων/ ερημοποίηση/ εσωτερική μετανάστευση (28,7%). Τα αντίστοιχα ποσοστά για τους νέους ηλικίας 25-39 ετών είναι 84,7% (ανεργία), 58,6% (οικονομική κρίση/ φτωχοποίηση) και 43,2% (φυγή των νέων/ ερημοποίηση/ εσωτερική μετανάστευση). Επίσης το 66,7% των νέων ηλικίας 17-24 δεν γνώριζε τη διεξαγωγή διαβούλευσης για το ΣΔΑΜ, και αντίστοιχα το 50,5% των νέων 25-39 ετών, ενώ πάνω από το 60% και στις δύο κατηγορίες δεν είχε την πρόθεση να συμμετάσχει σε αυτή. Τέλος, και οι δύο ηλικιακές κατηγορίες ιεραρχούν ως τρίτο σημαντικό στοιχείο για την επιτυχημένη μετάβαση τη συμμετοχή των τοπικών κοινωνιών, ενώ προηγούνται το ολοκληρωμένο σχέδιο και η επαρκής χρηματοδότηση.

⁴⁶ The Green Tank (2020), "Ανάλυση: Τι πιστεύουν οι πολίτες των λιγνιτικών περιοχών για την απολιγνιτοποίηση και τη μετάβαση στη μεταλιγνιτική εποχή;", <https://bit.ly/3M3duGl>

Η νεολαία στα χρηματοδοτικά προγράμματα

Η διάσταση της νεολαίας στα χρηματοδοτικά προγράμματα, συνήθως περιλαμβάνεται στα προγράμματα κοινωνικής πολιτικής, αντιμετώπισης της ανεργίας, εκπαίδευσης και κατάρτισης και ενίσχυσης ευάλωτων ομάδων. Με την έναρξη της νέας προγραμματικής περιόδου 2021-2027 υπάρχουν αρκετές πηγές χρηματοδότησης δράσεων και έργων, τόσο από ευρωπαϊκούς όσο και από εθνικούς πόρους, που αφορούν τη νεολαία είτε σε ένα ευρύτερο πλαίσιο αναπτυξιακής πολιτικής, είτε απευθύνονται και πιο εξειδικευμένα σε νέους και νέες.

Οι ευρωπαϊκές πολιτικές για τη νεολαία χρηματοδοτούνται διαχρονικά από το **Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο+** στο πλαίσιο της πολιτικής για την απασχόληση, τις κοινωνικές υποθέσεις και την κοινωνική ένταξη και αντίστοιχα διαμορφώνονται τα χρηματοδοτικά προγράμματα του κάθε κράτους μέλους για την απορρόφηση αυτών των πόρων. Ειδικότερα, τα ευρωπαϊκά μέτρα για τη στήριξη της απασχόλησης των νέων⁴⁷ αναπτύσσονται σε τέσσερις άξονες:

α) τις «Εγγυήσεις για τη νεολαία» που θεσπίστηκαν το 2013 και έκτοτε εφαρμόζονται με στόχο τη βελτίωση των δυνατοτήτων προσέγγισης των ευάλωτων νέων ηλικίας 15-29 σε όλη την ΕΕ⁴⁸,

β) την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση,

γ) τη μαθητεία, και

δ) πρόσθετα μέτρα στήριξης της απασχόλησης, όπως βραχυπρόθεσμα κίνητρα για την απασχόληση και την έναρξη νέων δραστηριοτήτων και μεσοπρόθεσμα, δίκτυα νέων επιχειρηματιών, δημιουργία δεξιοτήτων κ.ά.

Επίσης, η κατηγορία των νέων που βρίσκονται εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης ή κατάρτισης (ΕΑΕΚ) είναι στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της ΕΕ. Όπως φανερώνουν τα στοιχεία, το ποσοστό των νέων σε αυτή την κατηγορία είναι ιδιαίτερα υψηλό στη Δυτική Μακεδονία (17% για το 2021) και μάλιστα υψηλότερο από τον μέσο όρο των 96 λιγνιτικών περιφερειών της ΕΕ (13% για το 2021). Για τη στήριξη, λοιπόν, των ΕΑΕΚ ένα σημαντικό χρηματοδοτικό μέσο της ΕΕ για την υλοποίηση των προγραμμάτων εγγυήσεων για τη νεολαία έως το 2023 είναι η Πρωτοβουλία για την απασχόληση των νέων (ΠΑΝ)⁴⁹. Η ΠΑΝ ξεκίνησε το 2013 με σκοπό τη στήριξη των νέων που ζουν σε περιοχές όπου η ανεργία των νέων ήταν υψηλότερη από 25 % και αφορά αποκλειστικά νέους ΕΑΕΚ, περιλαμβανομένων και όσων είναι μακροχρόνια άνεργοι ή δεν έχουν εγγραφεί ως αναζητούντες εργασία, ενώ διασφαλίζει ότι οι νέοι που ζουν στις περιοχές της Ευρώπης με τα οξύτερα προβλήματα μπορούν να λαμβάνουν στοχευμένη στήριξη. Μια νέα πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη στήριξη των ΕΑΕΚ είναι η πρωτοβουλία **ALMA** (Aim, Learn, Master, Achieve) με σκοπό να βοηθήσει μειονεκτούντα και ευάλωτα άτομα ΕΑΕΚ ηλικίας 18-30 ετών. Στόχος είναι η διεύρυνση των ευκαιριών απασχόλησης ή κατάρτισης, ώστε να βρουν τη θέση τους στην αγορά εργασίας⁵⁰. Πέραν των προγραμμάτων συνοχής της ΕΕ για την υποστήριξη των ΕΑΕΚ, το Ταμείο για την Απασχόληση των Νέων που λειτουργεί στο πλαίσιο των προγραμμάτων που χρηματοδοτούνται από την Ισλανδία, το Λιχτενστάιν και τη Νορβηγία (**EEA Grants**) λειτουργεί συμπληρωματικά στην ΠΑΝ. Το Ταμείο αυτό έχει διακρατική εστίαση και βοηθά φορείς σε όλη την Ευρώπη να

⁴⁷ European Commission, Youth employment support, <https://bit.ly/3uKK6Pi>

⁴⁸ Ευρωπαϊκή Επιτροπή (22.04.2013), Σύσταση του Συμβουλίου για τη θέσπιση εγγυήσεων για τη νεολαία, <https://bit.ly/3z2HK0I>

⁴⁹ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πρωτοβουλία απασχόλησης νέων, <https://bit.ly/3yuq9xe>

⁵⁰ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ALMA (Aim, Learn, Master, Achieve), <https://bit.ly/3c82oDB>

συγκεντρώσουν τις προσπάθειές τους για να βρουν νέους τρόπους μείωσης της ανεργίας των νέων⁵¹.

Επιπλέον, στα μέτρα για την ανάκαμψη από την πανδημία του Covid-19 περιλαμβάνονται πόροι για τη νεολαία στο πλαίσιο του προγράμματος **NextGenerationEU** και του προϋπολογισμού της ΕΕ⁵². Οι πόροι αυτοί μπορούν να αξιοποιηθούν από τα κράτη μέλη για τη στήριξη της απασχόλησης των νέων, και πιο συγκεκριμένα για τη χρηματοδότηση επιχορηγήσεων και δανείων εκκίνησης για νέους επιχειρηματίες καθώς και προγραμμάτων καθοδήγησης και εκκολαπτηρίων επιχειρήσεων, πριμοδοτήσεων για τις ΜΜΕ που προσλαμβάνουν μαθητευόμενους, σεμιναρίων κατάρτισης για την απόκτηση νέων δεξιοτήτων που ζητούνται στην αγορά εργασίας, προγραμμάτων δημιουργίας ικανοτήτων στις δημόσιες υπηρεσίες απασχόλησης, προγραμμάτων κατάρτισης σε θέματα διαχείρισης σταδιοδρομίας στο πλαίσιο της τυπικής εκπαίδευσης, επενδύσεων σε υποδομή και τεχνολογία ψηφιακής μάθησης.

Ειδικά όμως όσον αφορά στην ενίσχυση των νέων για τη συμμετοχή τους στη Δίκαιη Μετάβαση η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εγκαινίασε την πρωτοβουλία **EUTeens4Green**. Πρόκειται για ενίσχυση των νέων απευθείας από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Μέσω αυτής οι νέοι των λιγνιτικών περιοχών ηλικίας 15-24 ετών καλούνται να υλοποιήσουν πιλοτικά έργα για μια πιο συμμετοχική μετάβαση, εστιάζοντας στην ενημέρωση και την αύξηση της συμμετοχής των νέων που δεν γνωρίζουν τις ευκαιρίες που προσφέρει η πράσινη μετάβαση και τον αντίκτυπο που αυτή έχει στην επαγγελματική τους ζωή αλλά και στην καθημερινότητα. Η πρωτοβουλία αυτή στοχεύει στη χρηματοδότηση τουλάχιστον 70 σχεδίων από εφήβους, ενώ κάθε έργο θα λάβει χρηματοδότηση έως και 10.000 ευρώ, με διάρκεια υλοποίησης έως 12 μήνες⁵³.

Όσον αφορά στην Ελλάδα, στην τρέχουσα προγραμματική περίοδο θα εφαρμοστεί για πρώτη φορά το Πρόγραμμα Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης 2021-2027, που αντλεί πόρους από το ΤΔΜ και αποτελεί τον βασικό χρηματοδοτικό μηχανισμό της μετάβασης στη μεταλιγνιτική περίοδο. Παράλληλα θα αξιοποιηθούν οι πόροι των υπολοίπων ταμείων που στοχεύουν στην επίτευξη των στόχων της Πολιτικής Συνοχής της ΕΕ μέσω του Συμφώνου Εταιρικής Σχέσης για την περίοδο 2021-2027. Παρακάτω εξετάζονται τα βασικότερα προγράμματα που αφορούν την Περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας και αποτυπώνονται οι διαθέσιμοι πόροι ευρύτερου και ειδικότερου ενδιαφέροντος για τη νεολαία.

Ειδικό Μεταβατικό Πρόγραμμα Δίκαιης Μετάβασης 2020- 2023

Μέχρι την πλήρη ενεργοποίηση του Προγράμματος Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης 2021-2027 υλοποιείται Ειδικό Μεταβατικό Πρόγραμμα Δίκαιης Μετάβασης για την περίοδο 2020-2023. Το πρόγραμμα αυτό αξιοποιεί τις δυνατότητες του ΕΣΠΑ 2014-2020, του Πράσινου Ταμείου καθώς και άλλων χρηματοδοτικών πηγών, όπως το Ταμείο Ανάκαμψης.

Το Μεταβατικό Πρόγραμμα Δίκαιης Μετάβασης 2020- 2023⁵⁴ που σχεδιάστηκε από την Τεχνική Γραμματεία ΣΔΑΜ σε συνεργασία με τον Οργανισμό Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) και τη Γενική Γραμματεία Δημοσίων Επενδύσεων και ΕΣΠΑ και εγκρίθηκε

⁵¹ EEA Grants, Fund for Youth Employment, <https://bit.ly/3chemLr>

⁵² Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Σχέδιο ανάκαμψης για την Ευρώπη, <https://bit.ly/3u01HWv>

⁵³ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, EUTeens4Green, <https://bit.ly/3Psl2oi>

⁵⁴ ΣΔΑΜ, Ειδικό Μεταβατικό Πρόγραμμα Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης, ΕμεΠΔΑΜ για την περίοδο 2020-2023, <https://bit.ly/3FyaobF>

από την Κυβερνητική Επιτροπή, περιλαμβάνει τέσσερα προγράμματα στήριξης της απασχόλησης στις λιγνιτικές περιοχές προϋπολογισμού €107 εκατ. για δύο έτη (€50 εκατ. για το 2021 και €56,9 εκατ. για το 2022). Το κοινωνικό πακέτο δράσεων του ΟΑΕΔ στοχεύει και στις δύο λιγνιτικές περιοχές της χώρας, τη Δυτική Μακεδονία και τη Μεγαλόπολη, και εστιάζει στην ενίσχυση της απασχόλησης γενικότερα αλλά και με εξειδικευμένο πρόγραμμα για τη νεολαία. Τα προγράμματα αυτά έχουν ως εξής:

1. *Δημιουργία Νέων Θέσεων Εργασίας*: Αφορά στην πρόσληψη ανέργων από επιχειρήσεις σε νέες θέσεις πλήρους απασχόλησης με ελκυστικούς όρους και προϋποθέσεις, όπως αυξημένη επιχορήγηση μισθού και εισφορών, απλουστευμένες προϋποθέσεις και ταχύτερες διαδικασίες συμμετοχής και πληρωμής κ.α.
2. *Εργασιακή Εμπειρία Νέων*: Αφορά στην απόκτηση εργασιακής εμπειρίας για νέους ανέργους ηλικίας 18 έως 29 ετών με 100% κάλυψη μισθού και εισφορών για την απασχόλησή τους σε τοπικές επιχειρήσεις.
3. *Επιχορήγηση Μετεγκατάστασης*: Αφορά στην επιχορήγηση τοπικών επιχειρήσεων για την πρόσληψη ανέργων από την ευρύτερη περιοχή καθώς και για την κάλυψη εξόδων μετεγκατάστασης και διαμονής τους.
4. *Συμβουλευτική, Κατάρτιση και Απασχόληση*: Αφορά στην παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών προς ανέργους, (π.χ. επαγγελματικό προσανατολισμό, ανάπτυξη και αναβάθμιση δεξιοτήτων μέσω κατάρτισης) καθώς και στην επιχορήγηση επιχειρήσεων για την πρόσληψή τους και θα υλοποιηθεί σε συνεργασία με τους Δήμους των λιγνιτικών περιοχών.

Μέχρι σήμερα έχουν προκηρυχθεί από ΟΑΕΔ προγράμματα που αφορούν ειδικά τις περιοχές σε μετάβαση, ύψους €94 εκατ., ενώ αναμένονται ακόμα να ανοίξουν προγράμματα ύψους €21,5 εκατ. το επόμενο διάστημα.

Ειδικότερα, η υλοποίηση του κοινωνικού αυτού πακέτου δράσεων του ΟΑΕΔ ξεκίνησε τον Νοέμβριο 2021 με δυο προγράμματα, προϋπολογισμού €62 εκατ., για 5.400 νέες θέσεις εργασίας συνολικά. Τα προγράμματα αυτά αφορούν: α) την επιδότηση εργασίας για την πρόσληψη σε θέσεις πλήρους απασχόλησης 3.400 ανέργων, πρώην εργαζομένων σε επιχειρήσεις των Περιφερειών Δυτικής Μακεδονίας και Πελοποννήσου που επλήγησαν από τις επιπτώσεις της απολιγνιτοποίησης⁵⁵, και β) την απόκτηση επαγγελματικής εμπειρίας 2.000 ανέργων 18-29 ετών στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας (1.450 θέσεις) και στους Δήμους Μεγαλόπολης, Τρίπολης, Γορτυνίας, Σπάρτης, Οιχαλίας και Καλαμάτας της Περιφέρειας Πελοποννήσου (550 θέσεις)⁵⁶.

Το πρώτο πρόγραμμα έχει διάρκεια 12-18 μήνες, το ποσοστό επιχορήγησης μισθού και εισφορών κυμαίνεται μεταξύ 75-100%, έχει συνολικό προϋπολογισμού €48 εκατ. και έχει πάρει παράταση για την υποβολή αιτήσεων έως τον Δεκέμβριο του 2022⁵⁷. Τον Απρίλιο του

⁵⁵ ΟΑΕΔ, Ειδικό πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων για την απασχόληση 3.400 ανέργων, πρώην εργαζομένων στις επιχειρήσεις που επλήγησαν λόγω της απολιγνιτοποίησης στις Περιφέρειες της Δυτικής Μακεδονίας και της Πελοποννήσου, <https://bit.ly/3ymUSxN>

⁵⁶ ΟΑΕΔ, Ειδικό Πρόγραμμα προεργασίας για 2.000 ανέργους νέους, ηλικίας 18-29 ετών, περιοχών των Περιφερειών Δυτικής Μακεδονίας και Πελοποννήσου που επλήγησαν από τις επιπτώσεις της απολιγνιτοποίησης, <https://bit.ly/3KVoi91>

⁵⁷ ΔΤ ΟΑΕΔ (20.12.2021), «Παράταση αιτήσεων μέχρι τις 7 Ιανουαρίου για το πρόγραμμα 3.400 νέων θέσεων εργασίας στο πλαίσιο της δίκαιης μετάβασης στη μεταλιγνιτική εποχή», <https://bit.ly/3GLb4eB>

2022 διευρύνθηκαν οι ωφελούμενοι του προγράμματος και πλέον σε αυτό μπορούν να ενταχθούν όλοι οι άνεργοι εγγεγραμμένοι στο μητρώο του ΟΑΕΔ, για χρονικό διάστημα τουλάχιστον ενός μήνα, οι οποίοι είχαν απασχοληθεί από 1/1/2019 και μετά, σε επιχειρήσεις των Π.Ε. Κοζάνης και Φλώρινας καθώς και του Δήμου Μεγαλόπολης όλων των ηλικιών, μεταξύ αυτών και νέοι⁵⁸.

Το δεύτερο πρόγραμμα απευθύνεται αποκλειστικά σε νέους 18-29 ετών, η διάρκειά του είναι 7 μήνες και ο συνολικός του προϋπολογισμός €14 εκατ. Τον Δεκέμβριο του 2021 ήταν ακόμα ανοιχτό για υποβολή αιτήσεων⁵⁷ και παραμένει ανοιχτό μέχρι την κάλυψη των θέσεων.

Τον Απρίλιο του 2022 ακολούθησε ακόμα ένα πρόγραμμα υποστήριξης των ανέργων των περιοχών σε μετάβαση, το «Πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων για την απασχόληση ανέργων 30 ετών και άνω στις Περιφέρειες σε μετάβαση, με έμφαση στις γυναίκες, Γ΄ Κύκλος»⁵⁹ με διάρκεια 12 μήνες και προϋπολογισμό €32 εκατ. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στις Περιφέρειες Δυτικής Μακεδονίας, Στερεάς Ελλάδας, Ιονίων Νήσων, Πελοποννήσου, Βόρειου Αιγαίου και Κρήτης και ήταν ανοιχτό για υποβολή αιτήσεων έως τις 27.05.2022.

Το επόμενο διάστημα αναμένονται ακόμα να ανοίξουν τα παρακάτω προγράμματα του ΟΑΕΔ για τη στήριξη της απασχόλησης στις περιοχές που βρίσκονται σε μετάβαση, συνολικού ύψους €21,5 εκατ.⁶⁰:

- *Επαγγελματική κατάρτιση και πιστοποίηση δεξιοτήτων*, για 3000 ανέργους εκ των οποίων οι 2000 από την Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας με προϋπολογισμό €18 εκατ.
- *Ενέργειες Συμβουλευτικής*, για 3000 θέσεις και προϋπολογισμό €1,2 εκατ.
- *Επιχορήγηση μετεγκατάστασης*, για την δημιουργία 200 θέσεων στους Δήμους Κοζάνης, Φλώρινας και Μεγαλόπολης με διάρκεια 12 μήνες και προϋπολογισμό €2,3 εκατ.

Έως και τα μέσα Μαρτίου 2022 καλύφθηκαν 1014 θέσεις πλήρους απασχόλησης μέσω των προγραμμάτων του ΟΑΕΔ για την ενίσχυση της απασχόλησης στις λιγνιτικές περιοχές, εκ των οποίων οι 796 στην Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας (78,5%) και οι 218 στην Περιφέρεια Πελοποννήσου (21,5%). Από τους ωφελούμενους οι 672 είναι γυναίκες (66,3%), ενώ οι 457 έχουν ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση (45,1%). Από τις 1014 θέσεις οι 926 αφορούσαν σε πολύ μικρές επιχειρήσεις (91,3%), γεγονός που αναδεικνύει τη δυναμική της τοπικής επιχειρηματικότητας στην αντιμετώπιση των προκλήσεων της μετάβασης⁶¹.

⁵⁸ ΔΤ ΟΑΕΔ (06.04.2022), «Διεύρυνση των ωφελούμενων στο πρόγραμμα 3.400 νέων θέσεων εργασίας στο πλαίσιο της δίκαιης μετάβασης στη μεταλιγνιτική εποχή», <https://bit.ly/3P4YuKC>

⁵⁹ ΔΤ ΟΑΕΔ (07.04.2022), «Από Δευτέρα οι αιτήσεις για τον Γ΄ κύκλο του προγράμματος επιδότησης της εργασίας 5.000 ανέργων 30 ετών και άνω, με έμφαση στις γυναίκες, σε 6 περιφέρειες», <https://bit.ly/3Pcql5V>

⁶⁰ Παρουσίαση Αντιπεριφερειάρχη Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας στην ημερίδα – ανοιχτή εκδήλωση «Νέος αναπτυξιακός νόμος και επενδυτικές ευκαιρίες στη Δυτική Μακεδονία» (Μάιος 2022), <https://bit.ly/3PcnK1h> και <https://bit.ly/3caciEL>

⁶¹ ΔΤ Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας (11.04.2022), «Ενημέρωση για την πορεία των προγραμμάτων του ΟΑΕΔ για τις λιγνιτικές περιοχές (Αντιπεριφέρεια Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης)», <https://bit.ly/3P933n0>

ΕΣΔΙΜ και ΠΔΑΜ 2021-2027

Ο βασικός μοχλός χρηματοδότησης της Δίκαιης Μετάβασης είναι το Πρόγραμμα Δίκαιης Αναπτυξιακής Μετάβασης (ΠΔΑΜ) 2021- 2027 ύψους €1,63 δις (€1,4 δις για τις λιγνιτικές περιοχές). Προϋπόθεση χρηματοδότησης μιας επένδυσης ή και δράσης από το ΤΔΜ είναι η συμβατότητά της με τα ΕΣΔΙΜ.

Οι αρχικές εκδοχές των σχεδίων για τη Δίκαιη Μετάβαση (ΣΔΑΜ, ΠΔΑΜ, ΕΣΔΙΜ) στη Δυτική Μακεδονία δεν προέβλεπαν δράσεις και εξειδικευμένους άξονες για τη νεολαία. Στα κείμενα, όμως, που έχουν πλέον εγκριθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τα ΕΣΔΙΜ και ΠΔΑΜ 2021-2027 αναφέρονται συγκεκριμένα στη νεολαία. Ειδικότερα, το ΕΣΔΙΜ Δυτικής Μακεδονίας αναγνωρίζει το πρόβλημα της φυγής των νέων που στερεί από την Περιφέρεια το απαραίτητο για την ανάπτυξη της ανθρώπινο κεφάλαιο, την υψηλή ανεργία στους νέους ηλικίας 15-24 ετών καθώς και την φτωχοποίηση που πλήττει τους νέους και τους περισσότερο ευάλωτους⁶². Ωστόσο στο εγκεκριμένο ΠΔΑΜ 2021-2027 παρόλο που διασφαλίζονται πόροι για τους νέους, απουσιάζουν στοχευμένες δράσεις που θα αντιμετωπίσουν εξειδικευμένα το πρόβλημα της φυγής των νέων. Η φυγή των νέων αντιμετωπίζεται ως αποτέλεσμα των ευρύτερων προγραμμάτων συγκράτησης της απασχόλησης και της κοινωνικής συνοχής στις λιγνιτικές περιοχές και όχι διακριτά, με αφιερωμένες σε αυτή δράσεις και πόρους. Η Προτεραιότητα 4: Δίκαιη Εργασιακή Μετάβαση του ΠΔΑΜ 2021-2027 διασφαλίζει πόρους ύψους €280,55 εκατ. και στοχεύει στην αντιμετώπιση των κοινωνικο-οικονομικών συνεπειών της μετάβασης με παρεμβάσεις για την προσαρμογή του ανθρώπινου δυναμικού σε δεξιότητες & επαγγέλματα σε σχέση με τις νέες παραγωγικές δραστηριότητες. Αποδέκτες αυτών των πόρων είναι, μεταξύ άλλων, και οι νέοι. Συγκεκριμένα, από τους παραπάνω πόρους για την ειδική στήριξη της απασχόλησης των νέων και της κοινωνικοοικονομική τους ένταξης θα διοχετευτούν €22,95 εκατ.

ΕΣΠΑ 2021- 2027

Το Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης (ΣΕΣ) της χώρας για την περίοδο 2021- 2027 (νέο ΕΣΠΑ) χρηματοδοτείται από το νέο Πολυετές Δημοσιονομικό Πλαίσιο (ΠΔΠ) 2021-2027 και καλύπτει τον προγραμματισμό των εξής Ταμείων: Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης, το Ταμείο Συνοχής, το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο +, και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας, Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας. Για την αξιοποίηση του ΤΔΜ εκπονήθηκε διακριτό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, το ΠΔΑΜ 2021-2027, όπως έχει αναφερθεί προηγουμένως. Για το ΕΚΤ+ διαμορφώνεται διακριτό πρόγραμμα, ενώ το ίδιο ταμείο συγχρηματοδοτεί και δράσεις σε άλλα έργα. Για την αξιοποίηση των πόρων των υπολοίπων ταμείων που στοχεύουν στην επίτευξη των στόχων της Πολιτικής Συνοχής της ΕΕ για την περίοδο 2021-2027⁶³ εκπονούνται τομεακά και περιφερειακά επιχειρησιακά προγράμματα. Για κάθε μία από τις 13 διοικητικές Περιφέρειες της χώρας, εκπονείται ένα Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα, που περιλαμβάνει δράσεις περιφερειακής εμβέλειας που αποσκοπούν στην επίτευξη των παραπάνω στόχων. Για τα 13 περιφερειακά προγράμματα θα δοθούν συνολικά €8,1 δις, ενώ τα 8 τομεακά προγράμματα θα απορροφήσουν €17,6 δις. Συνολικά, το νέο ΕΣΠΑ θα είναι ύψους €26,2 δις για την Ελλάδα για την περίοδο 2021-2027.

⁶² Εδαφικό Σχέδιο Δίκαιης και Αναπτυξιακής Μετάβασης Δυτικής Μακεδονίας, Απόφαση Ευρωπαϊκής Επιτροπής C (2022) 3943, Κεφάλαιο 2: Αξιολόγηση των προκλήσεων μετάβασης, για κάθε ένα από τα προσδιορισμένα εδάφη, <https://bit.ly/3uKV4UP>

⁶³ Οι στόχοι αυτοί αναπτύσσονται σε πέντε κύριους στόχους και ειδικότερα αφορούν στην πιο έξυπνη, πράσινη, πιο συνδεδεμένη, πιο κοινωνική και πιο κοντά στους πολίτες Ευρώπη. <https://bit.ly/3z85nFu>

Ειδικότερα, κατ' ελάχιστον το 14% του συνολικού διαθέσιμου προϋπολογισμού του ΕΚΤ+ της χώρας θα καλύψει την απασχόληση των νέων στο σύνολο της χώρας, στο πλαίσιο ειδικής προτεραιότητας για την Απασχόληση των Νέων στο Τομεακό Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή». Δράσεις για τη νεολαία θα αναπτυχθούν και στο πλαίσιο άλλων Προγραμμάτων που θα συνάδουν και με το Εθνικό Σχέδιο Δράσης Εγγύησης για τη Νεολαία⁶⁴. Αξίζει να σημειωθεί ότι το 30% των συνολικών πόρων θα κατευθυνθούν για την επίτευξη του Στόχου Πολιτικής 4: Μια πιο κοινωνική Ευρώπη. Παρακάτω αναφέρονται τα προγράμματα που αφορούν ειδικά τη Δυτική Μακεδονία.

Πρόγραμμα Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας 2021-2027

Το Πρόγραμμα Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας (Π-ΠΔΜ) 2021- 2027⁶⁵ αποτελεί υποσύνολο του Συμφώνου Εταιρικής Σχέσης (ΣΕΣ) της χώρας για την περίοδο 2021- 2027 (νέο ΕΣΠΑ) και αποτυπώνει το αναπτυξιακό όραμα για την Περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας καταγράφοντας τους άξονες στους οποίους θα δαπανηθούν οι διαθέσιμοι πόροι της νέας προγραμματικής περιόδου. Ειδικά για το Περιφερειακό Πρόγραμμα της Δυτικής Μακεδονίας θα διατεθούν €349,1 εκατ., ενώ για το αντίστοιχο πρόγραμμα την προηγούμενη προγραμματική περίοδο 2014-2020 διατέθηκαν €340 εκατ.⁶⁶.

Στις βασικές προτεραιότητες και αναπτυξιακές ανάγκες της Περιφέρειας, ώστε να ανταποκριθεί στον Στόχο Πολιτικής (ΣΠ) 4: Μια πιο Κοινωνική Ευρώπη, το Π- ΠΔΜ αποτυπώνει, μεταξύ άλλων, την ανάγκη δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας ιδίως για νέους και γυναίκες, προώθηση και αξιοποίηση της κοινωνικής οικονομίας, υποστήριξη της εργασιακής μετάβασης του εργατικού δυναμικού που πλήττεται από την απολιγνιτοποίηση, προώθηση της δια βίου μάθησης και διεύρυνση της πρόσβασης στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση στις ευάλωτες ομάδες και ολοκλήρωση των υποδομών του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας. Παρ' όλα αυτά, δεν περιγράφει κάποια περισσότερο στοχευμένη δράση για αυτό. Ενδιαφέρον για τη νεολαία παρουσιάζουν ακόμα και δράσεις που εντάσσονται σε άλλους στόχους πολιτικής και αφορούν κυρίως την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και την προώθηση της καινοτομίας.

Στο πλαίσιο του ειδικού στόχου για τη βελτίωση της πρόσβασης στην απασχόληση (ΕΣΟ4.1), το πρόγραμμα θα χρηματοδοτήσει δράσεις ένταξης ανέργων στην αγορά εργασίας, κατάρτισης ανέργων με έμφαση σε τομείς εξειδίκευσης της στρατηγικής έξυπνης εξειδίκευσης, καθώς και δράσεις προώθησης της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας. Μέσω των κρατικών ενισχύσεων θα ενισχυθούν επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα όπου θα τοποθετηθούν ωφελούμενοι άνεργοι, μέσω των δράσεων Νέων Θέσεων Εργασίας (ΝΘΕ). Οι άνεργοι που επιθυμούν να δημιουργήσουν δική τους επιχείρηση ως αυτοασχολούμενοι, υποστηρίζονται από τις δράσεις Νέων Ελευθέρων Επαγγελματιών (ΝΕΕ). Απώτερος στόχος αυτών των παρεμβάσεων είναι η συγκράτηση της φυγής του ενεργού πληθυσμού και των νέων σε ηλικία καθώς και η αντιστοίχιση των δεξιοτήτων τους με τις ανάγκες του νέου παραγωγικού μοντέλου που σχεδιάζεται για την Περιφέρεια. Οι παρεμβάσεις υπολογίζεται να απευθυνθούν σε 4.496 ανέργους, 283 πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις και 25 φορείς κοινωνικής

⁶⁴ Εθνικό Σχέδιο Δράσης Εγγύησης για τη Νεολαία- Αναθεώρηση του Σχεδίου Δράσης για τα έτη 2018-2020, (2018), <https://bit.ly/3POXr1Z>

⁶⁵ Πρόγραμμα Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας 2021-2027, <https://bit.ly/3M2CQUA>

⁶⁶ Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, (2021), Παρουσίαση νέου ΕΣΠΑ, <https://bit.ly/3z43z0l>

και αλληλέγγυας οικονομίας (υφιστάμενες και νέες) μέχρι το 2029. Επιπλέον αναμένεται 3.369 συμμετέχοντες να έχουν αποκτήσει εξειδίκευση μετά τη λήξη της συμμετοχής τους, 498 να βρουν θέση απασχόλησης σε 6 μήνες από τη λήξη της συμμετοχής τους στα προγράμματα, 20 υφιστάμενοι και νέοι φορείς κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας να συνεχίσουν τη λειτουργία τους ένα έτος μετά τη λήξη της παρέμβασης και 84 ΝΘΕ θα διατηρηθούν στις ΜΜΕ ένα έτος μετά τη λήξη της επιδότησης. Ο προϋπολογισμός των παρεμβάσεων σε αυτή την κατηγορία ανέρχεται στα **€19.975** εκατ.

Τομεακά προγράμματα

Από τα οκτώ (8) τομεακά προγράμματα της νέας προγραμματικής περιόδου, αυτό που περιλαμβάνει τις περισσότερες συναφείς δράσεις και μέτρα για τη νεολαία είναι το τομεακό πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό & Κοινωνική Συνοχή 2021-2027» με προϋπολογισμό €4,1 δις για ολόκληρη τη χώρα. Σε αυτό τίθεται ως βασική προτεραιότητα η απασχόληση των νέων και προβλέπονται ειδικότερα δράσεις για την αντιμετώπιση της ανεργίας των νέων έως 29 ετών που βρίσκονται εκτός εργασίας, εκπαίδευσης ή κατάρτισης (ΕΑΕΚ) καθώς και για τη βιώσιμη ένταξή τους στην αγορά εργασίας μέσω υλοποίησης δράσεων μαθητείας, απόκτησης δεξιοτήτων και προώθησης στην αγορά εργασίας συμπεριλαμβανομένων των ενεργειών ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης (Προτεραιότητα 5). Ο προϋπολογισμός για την Προτεραιότητα 5 είναι €663 εκατ. Επίσης στα εμβληματικά έργα στρατηγικής σημασίας προβλέπονται: α) Ενίσχυση Μαθητείας νέων έως 29 ετών (μεταλυκειακό έτος ΕΠΑΛ), β) επιδότηση νέων θέσεων Εργασίας για 35.000 νέους χωρίς προηγούμενη εργασιακή εμπειρία (Α' ένσημο) και γ) Προγράμματα υποστήριξης και ενίσχυσης της νεανικής επιχειρηματικότητας, με έμφαση στην πράσινη, ψηφιακή, και γαλάζια οικονομία και σε τομείς υψηλής αναπτυξιακής αιχμής⁶⁷.

Το τομεακό πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα» 2021-2027, που αποτυπώνει τις νέες αναπτυξιακές προτεραιότητες της χώρας, οργανώνεται σε άξονες, ένας εκ των οποίων είναι η «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Κεφαλαίου στο πλαίσιο του αναπτυξιακού μετασχηματισμού». Οι υπόλοιποι τομείς αφορούν την έρευνα και καινοτομία, τον ψηφιακό μετασχηματισμό και τις μικρο-μεσαίες επιχειρήσεις. Το πρόγραμμα έχει συνολικό προϋπολογισμό €3,9 δις και θα υποστηρίξει, μεταξύ άλλων, την επιχειρηματικότητα μέσω της ανάπτυξης πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων, με προτεραιότητα στις καινοτόμες επιχειρηματικές ιδέες, με απώτερο στόχο τη δημιουργία διατηρήσιμων θέσεων απασχόλησης. Στόχος είναι, επίσης, η ενίσχυση και η ανάπτυξη δεξιοτήτων για τον αναπροσανατολισμό προς νέες αγορές καθώς και την αξιοποίηση της καινοτομίας και τεχνολογίας⁶⁸. Μέσω αυτού του προγράμματος θα υλοποιηθεί η στρατηγική της Έξυπνης Εξειδίκευσης, που συνδέει την καινοτομία με την επιχειρηματικότητα. Ο άξονας «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Κεφαλαίου στο πλαίσιο του αναπτυξιακού μετασχηματισμού» μπορεί να μην απευθύνεται αποκλειστικά στη νεολαία, αλλά περιγράφει δράσεις που μπορούν να αξιοποιηθούν από νέους ηλικιακά επιστήμονες και επιχειρηματίες. Ειδικά για τις λιγνιτικές περιοχές που ο μετασχηματισμός του παραγωγικού μοντέλου είναι βασικό ζητούμενο, το πρόγραμμα αυτό μπορεί να συνδράμει την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας από τη νεολαία.

⁶⁷ Τομεακό Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό & Κοινωνική Συνοχή 2021-2027», Οκτώβριος 2021, <https://bit.ly/3GDPPeA>

⁶⁸ Τομεακό πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα» 2021-2027, Οκτώβριος 2021, <https://bit.ly/38VjC5X>

Η αξιοποίηση των δύο παραπάνω τομεακών προγραμμάτων μπορεί να συμβάλει επίσης και στην ανάπτυξη της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας, που είναι ένας εναλλακτικός τύπος επιχειρηματικότητας ο οποίος μπορεί να υιοθετηθεί από τη νεολαία. Ενισχύεται δε από διάφορα τομεακά προγράμματα τα οποία, παρόλο που είναι εθνικής και όχι περιφερειακής εμβέλειας, αποτελούν μια ακόμη πηγή χρηματοδότησης για τις τοπικές κοινωνίες στις λιγνιτικές περιοχές.

Προγράμματα και δομές ΟΑΕΔ

Αρκετά από τα παραπάνω μέτρα που περιγράφονται στα περιφερειακά και τομεακά προγράμματα υλοποιούνται από τον ΟΑΕΔ, που αποτελεί την επίσημη δημόσια αρχή και την κεντρική δομή διαχείρισης για ένα ευρύ φάσμα πολιτικών που αφορούν τη στήριξη και ενίσχυση του εργατικού δυναμικού. Στις κατηγορίες που υποστηρίζει εμπίπτουν και οι νέοι. Ως εκ τούτου τα προγράμματα που εκπονεί για την προώθηση της απασχόλησης, την ασφάλιση της ανεργίας, την κοινωνική προστασία της μητρότητας και της οικογένειας, την επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, αλλά και δράσεις κοινωνικής πολιτικής που στοχεύουν στη βελτίωση της διαβίωσης του εργατικού δυναμικού, αφορούν σαφώς και τη νεολαία. Για την επίτευξη των παραπάνω ακολουθεί ενεργητικές αλλά και παθητικές πολιτικές απασχόλησης. Οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης στοχεύουν στην ανάσχεση της ανεργίας και την προώθηση της απασχόλησης μέσα από τη βελτίωση των επαγγελματικών δεξιοτήτων, ενώ οι παθητικές πολιτικές απασχόλησης αφορούν σε μέτρα ασφάλισης της ανεργίας μέσω επιδομάτων, καθώς επίσης και σε παροχές κοινωνικής προστασίας. Ειδικότερα δράσεις και προγράμματα που είναι του άμεσου ενδιαφέροντος των νέων ηλικίας 15-29 ετών, είναι οι ακόλουθες:

- Το Δυϊκό σύστημα Μαθητείας, που πρόκειται για διετή θεωρητική και εργαστηριακή εκπαίδευση στην τάξη, παράλληλα με αμειβόμενη πρακτική άσκηση σε επιχειρήσεις. Αφορά αποφοίτους Γυμνασίου και νέους ηλικίας 15-23 ετών. Ο ΟΑΕΔ λειτουργεί Επαγγελματικές Σχολές Μαθητείας (ΕΠΑΣ) ανά την χώρα που αποσκοπούν στο να αποκτήσουν οι μαθητές επαγγελματική εμπειρία σε πραγματικές συνθήκες εργασίας και αφορούν όλους τους κλάδους της οικονομίας.
- Ολοκληρωμένα προγράμματα αρχικής και μεταλυκειακής επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης μέσω των εκπαιδευτικών δομών του ΟΑΕΔ, όπως τα Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΙΕΚ) του ΟΑΕΔ τα οποία εξασφαλίζουν στους αποφοίτους τους Δίπλωμα Επαγγελματικής Ειδικότητας Επιπέδου 5, τα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΚΕΚ) που υλοποιούν στοχευμένα ταχύρρυθμα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης και τα προγράμματα ενδοεπιχειρησιακής κατάρτισης.
- Προγράμματα απόκτησης εργασιακής εμπειρίας ή προεργασίας - πρακτικής άσκησης⁶⁹.

Προγράμματα πρωτογενούς τομέα

Ενδιαφέρον για τη νεολαία έχουν και οι πόροι για τον πρωτογενή τομέα, καθώς πρόκειται για έναν παραδοσιακό τομέα στις λιγνιτικές περιοχές. Για τη χρηματοδότηση του πρωτογενούς τομέα προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της νέας Κοινής Γεωργικής Πολιτικής (ΚΓΠ) 2023-2027 αξιοποιούνται οι πόροι από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Εγγυήσεων (ΕΓΤΕ), το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (ΕΓΤΑΑ) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Θάλασσας, Αλιείας και Υδατοκαλλιέργειας (ΕΤΘΑΥ). Για την απορρόφηση των πόρων αυτών η

⁶⁹ ΟΑΕΔ, <https://bit.ly/3x1raxj>

Ελλάδα συνέταξε Στρατηγικό Σχέδιο (ΣΣ) για την περίοδο 2023-2027 το οποίο αναμένει την έγκριση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής⁷⁰. Το ΣΣ της ΚΓΠ, συνολικού ύψους €19,362 δις για την Ελλάδα για την περίοδο 2023-2027, εξειδικεύεται σε εννιά (9) ειδικούς στόχους, στους οποίους περιλαμβάνεται η προσέλκυση νέων γεωργών και η προώθηση της απασχόλησης, που δυνητικά αφορούν τη νεολαία. Ειδικότερα, προβλέπεται στόχος για την «Προσέλκυση και διατήρηση νέων σε ηλικία γεωργών και άλλων νέων γεωργών, και διευκόλυνση της βιώσιμης επιχειρηματικής ανάπτυξης σε αγροτικές περιοχές» (S07) που εξειδικεύεται στην παρέμβαση «Εγκατάσταση νέων γεωργών» (Π3-75.1). Η εγκατάσταση νέων γεωργών αφορά άτομα ηλικίας έως 40 ετών και αποσκοπεί αφενός στην πληθυσμιακή αναζωογόνηση των αγροτικών περιοχών και αφετέρου την είσοδο νέων επαγγελματιών και τη δημιουργία βιώσιμων και ανταγωνιστικών εκμεταλλεύσεων στον γεωργικό τομέα. Στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος προβλέπεται ενίσχυση (πριμ) για την πρώτη εγκατάσταση ύψους €40.000, διπλάσιο από αυτή της προηγούμενης προγραμματικής περιόδου 2014-2020. Προβλέπονται ακόμη πρόσθετα εθνικά μέτρα για την διευκόλυνση της εγκατάστασης νέων γεωργών, όπως η επιστροφή του ειδικού φόρου κατανάλωσης (φορολογικά κίνητρα) στο πετρέλαιο που οδηγεί σε σημαντικό περιορισμό των λειτουργικών δαπανών της γεωργικής εκμετάλλευσης.

Αντίστοιχο πρόγραμμα «Ενεργοποίησης νέων γεωργών» υλοποιείται στο πλαίσιο του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) 2014- 2020 της προηγούμενης προγραμματικής περιόδου. Για τη Δυτική Μακεδονία τον Μάρτιο 2018, ο προϋπολογισμός του υπομέτρου 6.1 του ΠΑΑ ήταν €18,799 εκατ. και σε αυτό εντάχθηκαν 952 δικαιούχοι⁷¹. Τον Νοέμβριο 2020, αναρτήθηκε προδημοσίευση της 3ης πρόσκλησης του υπομέτρου 6.1⁷² που αφορούσε τις Περιφερειακές Ενότητες Κοζάνης και Φλώρινας της Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας με στόχο τον μετριασμό των επιπτώσεων της απολιγνιτοποίησης αρχικού προϋπολογισμού €30,5 εκατ.⁷³.

Δεδομένου ότι ο πρωτογενής τομέας αποτελεί έναν βασικό πυλώνα της οικονομίας που υποστηρίζεται και από το ΕΣΔΙΜ Δυτικής Μακεδονίας, είναι σημαντικό να αξιοποιηθούν οι δυνατότητες συνδυασμού των προγραμμάτων για τους νέους που θα ήθελαν να ασχοληθούν με τον πρωτογενή τομέα, ενώ αντίστοιχα υπάρχουν και δυνατότητες εκπαίδευσης, ώστε να ενδυναμώσουν τους νέους γεωργούς. Ενδεικτικά αναφέρεται η δράση 1.1.1 «Δράσεις κατάρτισης και ανάπτυξης δεξιοτήτων για νέους γεωργούς με μικρές γεωργικές εκμεταλλεύσεις» του υπομέτρου 6.3 «Ενισχύσεις για την ανάπτυξη μικρών γεωργικών εκμεταλλεύσεων» του ΠΑΑ 2014-2020 που υλοποιείται από τον ΕΛΓΟ- ΔΗΜΗΤΡΑ.

⁷⁰ ΔΤ ΥΠΕΝ (04.05.2022), «Απαντητική Επιστολή σε παρατηρήσεις της ΕΕ για τη νέα ΚΑΠ 2023-2027», <https://bit.ly/3wQYwgQ>

⁷¹ Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας (2020), 2η επικαιροποίηση απόφασης ανάρτησης αποτελεσμάτων αξιολόγησης για το Υπομέτρο 6.1 “Εγκατάσταση νέων γεωργών” του ΠΑΑ 2014-2020, 12.03.2018, <https://bit.ly/3m02dfq>

⁷²Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής ΠΑΑ 2014-2020, Προδημοσίευση πρόσκλησης μέτρου, <https://bit.ly/3lYCjZi>

⁷³ ΥΠΑΑΤ, Ειδική Υπηρεσία Εφαρμογής ΠΑΑ (2021), 3η Πρόσκληση για την υποβολή αιτήσεων στήριξης προς ένταξη στο υπομέτρο 6.1 «Εγκατάσταση Νέων Γεωργών» του Προγράμματος Αγροτικής Ανάπτυξης (ΠΑΑ) της Ελλάδας κατά τη μεταβατική περίοδο 2021 και 2022, <https://bit.ly/3Q4p3QX>

Συμπεράσματα και προτάσεις πολιτικής

Από τη μέχρι σήμερα εμπειρία της Δίκαιης Μετάβασης στην Ελλάδα, και ειδικότερα στη Δυτική Μακεδονία, αναδεικνύεται η εκκωφαντική απουσία της νεολαίας στη φάση του σχεδιασμού της μετάβασης. Στις διαβουλεύσεις που διεξήχθησαν για τη διαμόρφωση των ΣΔΑΜ, ΕΣΔΙΜ και ΠΔΑΜ 2021-2027 οι νέοι δεν ήταν παρόντες. Κι αυτό το γεγονός αποτυπώθηκε στον μηχανισμό διακυβέρνησης που θεσπίστηκε με το νόμο 4872/2021 «*Δίκαιη Αναπτυξιακή Μετάβαση, ρύθμιση ειδικότερων ζητημάτων απολιγνιτοποίησης και άλλες επείγουσες διατάξεις*», γεγονός που θα εντείνει το έλλειμμα στην οικειοποίηση του σχεδιασμού από αυτούς οι οποίοι θα κληθούν να τον εφαρμόσουν τα επόμενα χρόνια. Η κατάσταση αυτή όμως μπορεί και πρέπει να ανατραπεί στην φάση υλοποίησης και παρακολούθησης της πορείας Δίκαιης Μετάβασης.

Προτάσεις προς τις εθνικές, περιφερειακές και δημοτικές αρχές

Με στόχο την ουσιαστική συμμετοχή της νεολαίας σε όλα τα στάδια της Δίκαιης Μετάβασης, με έμφαση πλέον στην φάση της υλοποίησης και της παρακολούθησης της μετάβασης, ακολουθούν προτάσεις προς τις εθνικές, περιφερειακές και δημοτικές αρχές. Ειδικότερα:

1. Οργάνωση ενημερωτικών συναντήσεων με τη νεολαία που ζει, εργάζεται και σπουδάζει στη Δυτική Μακεδονία, ώστε να ενημερωθεί για τις δυνατότητες κατάρτισης, απασχόλησης αλλά και επιχειρηματικής δράσης που περιλαμβάνονται στο ΕΣΔΙΜ και στα υπόλοιπα προγράμματα που θα εξελιχθούν το επόμενο διάστημα στη Δυτική Μακεδονία.
2. Θέσπιση θεσμικού ρόλου της νεολαίας στον μηχανισμό διακυβέρνησης της μετάβασης και ειδικότερα στην εταιρική σχέση, στις επιτροπές παρακολούθησης καθώς και σε οποιαδήποτε διαδικασία αναθεώρησης του σχεδιασμού στο μέλλον.
3. Το Αυτοτελές Τμήμα Παρατηρητηρίου, που προβλέπεται από το νόμο 4872/2021 για τη Δίκαιη Μετάβαση με αρμοδιότητα την παρακολούθηση της επίτευξης των στόχων και του χρονοδιαγράμματος υλοποίησης των στόχων και προτάσεων του ΣΔΑΜ, θα πρέπει να δώσει ιδιαίτερη έμφαση τόσο στη συγκέντρωση δεδομένων όσο και στην παρακολούθηση των κοινωνικών και οικονομικών επιπτώσεων της μετάβασης στην ηλικιακή ομάδα 15-29 ετών. Για αυτό τον λόγο προτείνεται να προστεθεί ως δείκτης για την επιτυχία των στόχων του Προγράμματος ΕΣΠΑ-ΔΑΜ η φυγή των νέων.
4. Συγκρότηση στρατηγικής για τη συγκράτηση της ανεργίας και της φυγής των νέων από τις λιγνιτικές περιοχές, η υλοποίηση της οποίας μπορεί να χρηματοδοτηθεί από τις παρεμβάσεις και τα μέτρα της τρέχουσας προγραμματικής περιόδου.
5. Προτεραιότητα στην υλοποίηση έργων που μπορούν να είναι άμεσα εφαρμόσιμα από νέους. Ενδεικτικά αναφέρεται η άμεση ενεργοποίηση των έργων που αφορούν την κατάρτιση, απασχόληση και εκπαίδευση των νέων καθώς και η δέσμευση πόρων και πρώην λιγνιτικών εκτάσεων για τη δημιουργία οικοσυστήματος νεανικής επιχειρηματικότητας.
6. Η τοπική αυτοδιοίκηση μπορεί να αποκτήσει ρόλο κόμβου για την εμπλοκή των νέων στην υλοποίηση της μετάβασης, μέσω των δομών που ήδη διαθέτει και μέσω των έργων που θα αναλάβει την επόμενη περίοδο. Ειδικότερα, αξιοποιώντας τα τοπικά συμβούλια, τα κέντρα κοινότητας, τις κοινωνικές υπηρεσίες και τις αναπτυξιακές εταιρείες που διαθέτει μπορεί να συμβάλλει στην οργάνωση ομάδων νέων, να ενημερώσει για τη μετάβαση και τις δυνατότητες που προσφέρει, να οργανώσει εργαστήρια ανταλλαγής εμπειριών με νέους από άλλες λιγνιτικές περιοχές της Ευρώπης, να καθοδηγήσει τους νέους σχετικά με την ένταξή τους στην αγορά εργασίας,

να τους εκπαιδεύσει στη σύνταξη προτάσεων για χρηματοδοτήσεις, να ενισχύσει τις επιχειρηματικές τους προσπάθειες και άλλα.

7. Ενεργητικός ρόλος του Πανεπιστημίου της Δυτικής Μακεδονίας στην εκπαίδευση, κατάρτιση των νέων καθώς και στη δημιουργία εξειδικευμένων επιστημόνων που μπορούν να αξιοποιήσουν τις ευκαιρίες απασχόλησης και επιχειρηματικότητας που διαμορφώνονται στο πλαίσιο της Δίκαιης Μετάβασης. Πέρα από την προσφορά του Πανεπιστημίου στους τακτικούς φοιτητές, οι νέοι της Δυτικής Μακεδονίας θα μπορούσαν να επωφεληθούν από εκπαιδευτικά προγράμματα ακόμα κι αν δεν φοιτούν τακτικά σε αυτό. Ακόμη, το Πανεπιστήμιο μπορεί να αποτελέσει κόμβο ανταλλαγής εμπειριών και γνώσης για το σύνολο της τοπικής κοινωνίας μέσα από ανταλλαγή εμπειριών με άλλα πανεπιστημιακά ιδρύματα στις λιγνιτικές περιοχές της Ευρώπης. Επίσης, σε συνεργασία με τις τοπικές επιχειρήσεις μπορεί να συμβάλει στην εκπαίδευση των νέων εργαζόμενων που έχουν ανάγκη εξειδικευμένη γνώση, αλλά και στην επανακατάρτιση των εργαζόμενων που αποσύρονται από τη λιγνιτική δραστηριότητα και αναζητούν εργασία σε άλλους τομείς.
8. Με συνεργασία μεταξύ αρχών και ομάδων νέων μπορεί να δημιουργηθεί ένα **Ταμείο Νέων για τη Δίκαιη Μετάβαση** από υφιστάμενους εθνικούς και ευρωπαϊκούς πόρους, με σκοπό να υποστηρίζει τους νέους ώστε να μετατρέψουν τις πρωτοβουλίες και τις ιδέες τους σε συγκεκριμένα έργα μέσω χρηματοδοτήσεων μικρής κλίμακας. Πιθανή πηγή χρηματοδότησης ενός τέτοιου ταμείου θα μπορούσε να αποτελέσει μέρος των εσόδων από τη δημοπράτηση δικαιωμάτων εκπομπών CO₂, όπως συμβαίνει και με τους εθνικούς πόρους για τη Δίκαιη Μετάβαση που διατίθενται από το Πράσινο Ταμείο. Με αυτόν τον τρόπο θα μπορέσουν να δραστηριοποιηθούν επιχειρηματικά, να έχουν αντίκτυπο στην περιοχή τους και να επηρεάσουν στην πράξη τη στροφή του παραγωγικού και αναπτυξιακού μοντέλου των λιγνιτικών περιοχών. Ένα τέτοιο ταμείο μάλιστα μπορεί να αποτελέσει «εργαστήριο» ώστε οι νέοι να μάθουν τον τρόπο διαχείρισης δικών τους ιδεών και να αποκτήσουν βασικές δεξιότητες διαχείρισης έργων, τις οποίες στη συνέχεια θα εφαρμόσουν σε άλλα μεγαλύτερα ταμεία εθνικά ή και ευρωπαϊκά ώστε να υποστηρίξουν το επιχειρηματικό τους μέλλον.

Τι μπορούν να κάνουν οι νέοι/ες;

Η διεκδίκηση ενεργητικής συμμετοχής στη Δίκαιη Μετάβαση από την ίδια τη νεολαία είναι εξίσου σημαντική με τις πρωτοβουλίες που καλούνται οι αρχές να αναλάβουν για να γεφυρώσουν το κενό συμμετοχής των νέων στη μετάβαση. Τα τελευταία χρόνια η νεολαία πρωτοστάτησε στο δημόσιο διάλογο για τις πολιτικές για το περιβάλλον, την ενέργεια και το κλίμα διεκδικώντας ένα βιώσιμο μέλλον, μέσα από κλιματικά συμβούλια νέων, συνελεύσεις και αυθόρμητες δράσεις⁷⁴. Εάν αξιοποιηθεί αυτή η διεθνής εμπειρία σε τοπικό επίπεδο από τους νέους και τις νέες στη Δυτική Μακεδονία, τότε μπορούν να βρουν τρόπους ώστε να ακουστεί η φωνή τους και να συμμετέχουν στη διαμόρφωση των πολιτικών και των μέτρων που τους αφορούν. Ειδικότερα μπορούν να:

⁷⁴ Το κλιματικό συμβούλιο ή οι τοπικές συνελεύσεις για το κλίμα είναι μια μορφή οργάνωσης πολιτών για τα θέματα του περιβάλλοντος και της κλιματικής αλλαγής. Πρόκειται για ανεξάρτητες δομές που στόχο έχουν να εντάξουν με δομημένο τρόπο τους πολίτες στον δημόσιο διάλογο για την περιβαλλοντική και κλιματική πολιτική. Αντίστοιχες δομές δημιουργούνται και από ομάδες νέων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Συνέλευση για το Κλίμα και το Συμβούλιο Νέων για το Κλίμα της Δανίας καθώς και η Συνέλευση για το Κλίμα της Σκωτίας.

1. Να συνευρεθούν, να συνομιλήσουν και να διαμορφώσουν μια **πλατφόρμα διαλόγου, ενημέρωσης και παρέμβασης** με άξονα τη Δίκαιη Μετάβαση.
2. Να συμμετέχουν ατομικά ή και συλλογικά στις διαδικασίες αναφορικά με τη Δίκαιη Μετάβαση, όπως **δημόσιες διαβουλεύσεις**, ενημερωτικές ημερίδες κ.ά.
3. Να αποκτήσουν **απευθείας επαφή με την τοπική αυτοδιοίκηση**, ώστε να συμμετέχουν ισότιμα ως ακόμα ένας εταίρος στην περιοχή που ενδιαφέρεται για τη Δίκαιη Μετάβαση, μαζί με τις επιχειρήσεις, τους εργαζόμενους και τις οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών.
4. **Να αξιοποιήσουν τα προγράμματα και τους διαθέσιμους πόρους** για εκπαίδευση, κατάρτιση, απασχόληση και επιχειρηματικότητα καθώς και τις πρωτοβουλίες της ΕΕ και άλλων φορέων.
5. Να δημιουργήσουν ένα **Συμβούλιο Νέων για τη Δίκαιη Μετάβαση**: το Συμβούλιο αυτό μπορεί να λειτουργήσει ως «ομπρέλα» για συλλογικότητες νέων ή άτομα, με στόχο να αποτελέσει μια ανεξάρτητη συμβουλευτική επιτροπή προς τις αρχές (τοπικές ή και εθνικές) που εμπλέκονται με τη Δίκαιη Μετάβαση. Μέσα από ένα τέτοιο Συμβούλιο η τοπική νεολαία θα ενδυναμωθεί ώστε να συμμετέχει ενεργά, ενώ θα ενισχυθεί και η συνεργασία μεταξύ νέων. Παράλληλα μπορεί να συγκεντρώνει δεδομένα για τη μετάβαση, να παρακολουθεί την εφαρμογή των πολιτικών για τη νεολαία και τη μετάβαση, να υποβάλει προτάσεις για νομοθετικές πρωτοβουλίες καθώς και προτάσεις πολιτικής για τη Δίκαιη Μετάβαση.

